

Rozdział V

W Polsce Ludowej

1. Wyzwolenie gminy i kształtowanie się władzy lokalnej¹

W wyniku styczniowej ofensywy wojsk radzieckich i polskich jednostki wyzwolenicze I i II Frontu Białoruskiego wkroczyły na tereny województwa pomorskiego. W dniu 31 stycznia 1945 r. pierwsze oddziały armii sowieckiej weszły do Świekatowa.² Wojska niemieckie nie stawiając większego oporu opuściły wieś. Jednak walki na terenie gminy trwały jeszcze w pierwszej połowie lutego. Były one skutkiem konfrontacji wycofujących się z Torunia wojsk niemieckich z oddziałami frontowymi armii radzieckiej. W efekcie toczących się walk obie strony poniosły duże straty. Według danych szacunkowych na polu bitwy zginęło około 800 żołnierzy.

W wyniku II wojny światowej gmina Świekatowo poniosła duże straty biologiczne i materialne. Szczególne znaczenie ze względu na nieodwracalność miały te pierwsze. Ogółem z terenu gminy zginęło 25 osób ludności miejscowej: ze Świekatowa - 16 osób, Lipienicy - 3, Suchej - 3, Janiej Góry - 2 i Tuszyn - 1 osoba.³ Do tragizmu lat wojny należy również włączyć 24 osoby, które - deportowane do Związku Radzieckiego - poniosły śmierć z rąk „wyzwolicieli”. Aby lista ofiar wojny była kompletna, musi także obejmować poległych w czasie walk o wyzwolenie gminy. W pięćdziesięciu dziewięciu grobach pojedynczych i mogiłach zbiorowych pochowano 358 żołnierzy Wojska Polskiego i Armii Radzieckiej.⁴

Oprócz strat ludnościowych, na skutek działań wojennych, uszkodzeniu uległa infrastruktura gospodarcza gminy. Same tylko straty materialne wyniosły ogółem 25%. Szczególnie zniszczone zostały gromady: Świekatowo, Tuszyny i Zalesie Królewskie.

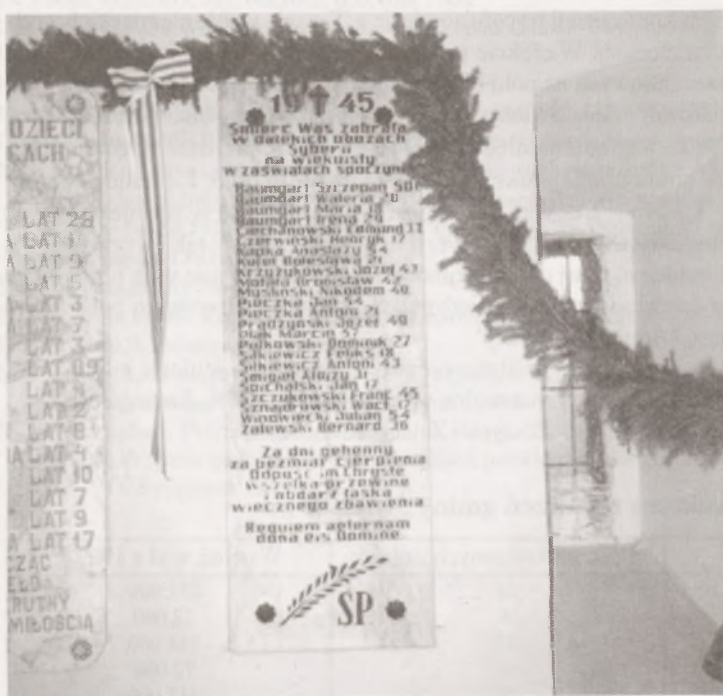
Tabela nr 1.

Struktura zniszczeń gminy Świekatowo

Gromada	Ilość uszkodzonych zagrod	Wartość w zł z 1939 r.
Jania Góra	21	252 000
Lipienica	4	12 000
Lipiny	12	144 000
Małe Łąkie	6	72 000
Sucha	26	312 000
Świekatowo	43	516 000
Tuszyny	25	300 000
Zalesie Król.	12	22 000
Ogółem	149	1 930 000

Źródło: AP Bydgoszcz, Zespół Starostwo Powiatowe Świeckie, sygn. 273,
Wykaz ogólnych szkód wojennych budynków mieszkalnych i gospodarstw
wiejskich powiatu świeckiego, s. 104.

Zakończenie działań wojennych stało się sygnałem do odbudowy organów samorządowych i administracyjnych gminy. Początkowo, mimo dużego zaangażowania władz, proces ten przebiegał w specyficznej atmosferze. Niewątpliwie decydujący wpływ miała tutaj postawa społeczności lokalnej, której nie ominęły w pierwszych dniach wolności przykre doświadczenia. Jednym z nich było prowokacyjne ogłoszenie władz sowieckich dotyczące wyboru wójta.⁵ Społeczność Świekatowa, która przybyła 12 lutego na wiec, została zatrzymana przez wojskovo-policyjne władze Armii Czerwonej (NKWD). Pod pretekstem odbycia zebrania w innej wsi zgromadzonych wyekspediowano do Łowinka, a stamtąd przez Brzeźno do Torunia. Dalsza droga, tej około 100-osobowej grupy, biegła przez Ciechanów i Puławy do Działdowa. Tam część osób załadowano do wagonów i deportowano do Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich. W tym dalekim, obcym kraju mieszkańcy Świekatowa podzielili los setek tysięcy innych Polaków. Do dnia dzisiejszego znane są nazwiska 24 osób, które zginęły w obozach sowieckich. Ich los upamiętnia tablica wmurowana w kościele parafialnym w Świekatowie w 1986 r. Pozostała część mieszkańców Świekatowa, która znalazła się w Działdowie, została zwolniona i wróciła do domów. O ich szczęśliwym losie zdecydował prozaiczny fakt. Według uczestnika tamtych wydarzeń, „niedoszłego zesańca”, Antoniego Ciężkowskiego, był nim brak wagonów kolejowych, którymi zamierzano deportować zatrzymanych do ZSRR.

Ryc. 1. Tablica z nazwiskami osób zamordowanych w ZSRR

Nieufność, a także poczucie ogólnego zagrożenia budziła postawa armii sowieckiej. Jej żołnierze w różnych porach dnia i nocy pojawiali się w zagrodach gospodarskich i niczym średnio-wieczni rozbójnicy pod groźbą użycia siły rekwirowali odzież, przedmioty codziennego użytku oraz inwentarz żywy. Tylko w marcu 1945 r. wojska radzieckie, korzystając z przywileju wyzwolicielei, „uprowadziły” 198 krów, 73 sztuki jałowizny, 6 buhajów i 5 owiec.⁶ Dokładne ustalenie

danych dotyczących grabieży jest niemożliwe. Wpływał na to fakt permanentnego uprawiania przez zwycięzców rabunku, sprzeczne i szczątkowe informacje oraz nie ujawnianie strat przez zastraszone ofiary. Większość zajętego inwentarza Rosjanie przetrzymywali na terenie gminy w następujących gospodarstwach niemieckich: Hugo Raethera, Ryszarda Papke i Jana Baumgarta.

Bezprawie zwycięzców i poczucie zagrożenia stonowało euforię pierwszych dni wolności. Mimo niepewności i lęku o przyszłość mieszkańcy Świekatowa i okolicznych wiosek przystąpili do odbudowy zniszczeń i tworzenia władz lokalnych. Dnia 23 lutego starosta powiatowy w Świeciu mianował tymczasowym wójtem gminy Świekatowo Franciszka Fortuńskiego. Następnie na ogólnym zebraniu mieszkańców gminy (wiecu publicznym), dnia 11 marca, wybrano 11-osobową Gminną Radę Narodową (GRN). Ponieważ na terenie gminy nie działały partie polityczne, oblicze ideowe Rady było raczej jednolite. W jej składzie znaleźli się nieliczni członkowie Związku Nauczycielstwa Polskiego (ZNP) oraz Związku Samopomocy Chłopskiej (ZSch). Gminna Rada Narodowa jako organ samorządowy i ustawodawczy do dnia 13 grudnia 1945 r. odbyła dziewięć posiedzeń. Znacznie częściej obradowało Prezydium GRN, a mianowicie raz w tygodniu. Pracą tego organu kierował przewodniczący Prezydium - Marcei Smeja i jego zastępca - Józef Rzeźnikowski. Jednak główny ciężar wcielania w życie postanowień Gminnej Rady Narodowej oraz decyzji administracyjnych starostwa powiatowego spoczywał na Zarządzie Gminy. Pierwszy Zarząd wybrano 5 kwietnia 1945 r. W jego składzie znaleźli się: wójt gminy - Franciszek Fortuński, podwójci - Henryk Krzywoszyński i trzech członków powołanych przez GRN. Na skutek migracji i wyjazdu ławników z terenu gminy Zarząd zdekompletował się. Nowy wybrano 13 grudnia 1945 r.

Gmina Świekatowo swoim zasięgiem obejmowała obszar 11 311,7 ha. Pod względem administracyjnym podzielona była na osiem gromad: Jania Góra, Lipienica, Lubania-Lipiny, Małe Łąki, Sucha, Świekatowo, Tuszyny i Zalesie Królewskie. Na czele każdej gromady stał sołtys. W 1945 r. funkcję sołtysa w gromadzie Jania Góra pełnił - Jan Tomasik, Lipienica - Rajmund Rozczynialski, Lipiny - Marian Goździcki, Małe Łąki - Bronisław Siuda, Świekatowo - Edmund Baumgard, Sucha - Marcei Smeja, Tuszyny - Józef Rzeźnikowski, Zalesie Królewskie - Jan Gackowski.

Powstanie władz lokalnych rozpoczęło zorganizowany proces odbudowy gminy ze zniszczeń oraz zabezpieczyło, w miarę przystępujących im kompetencji, rozwój produkcji rolnej. W gromadzie Jania Góra powstała Gminna Spółdzielnia Samopomoc Chłopska. W Świekatowie uruchomiono Spółdzielnię Mleczarską, której celem miało być wznowienie produkcji. Usuwanie zniszczeń i kompletowanie narzędzi odbywało się przy zaangażowaniu wielu ludzi i organizacji. Na przykład, aby swój proces technologiczny mogła wznowić mleczarnia, tymczasowy wójt gminy wydał decyzję o przyznaniu jej węży motorowych będących własnością straży pożarnej. Ich dotychczasowe przeznaczenie uległo zmianie, gdyż w mleczarni zaczęły pełnić rolę pasów transmisyjnych. Warto tu zaznaczyć, że w późniejszym okresie (jeszcze w 1947 r.) „sprawa węży” była przedmiotem konfliktu między Ochotniczą Strażą Pożarną a Spółdzielnią Mleczarską.

W 1945 r. w Świekatowie i na terenie gminy znajdowało się kilka placówek i zakładów, które na skutek zniszczeń wojennych zaniechały swojej działalności. Na trzy gorzelnie tylko jedna zachowała zdolność produkcyjną. Podobnie wyglądała sytuacja z czterema młynami: w Bruchniewie, Suchej, Szewnie i Małych Łąkach. Zniszczeniu uległa również nieliczna sieć placówek usługowych. Dlatego też najważniejszym zadaniem dla władz lokalnych stało się przywrócenie ich do użytku publicznego. Tak było m.in. z budynkiem poczty zniszczonym w czasie wojny. Aby umożliwić mieszkańcom korzystanie z usług korespondencyjnych zorganizowano punkt pocztowy z budynku nieruchomości Albina Nitza ze Świekatowa.

Likwidacja skutków wojny dotyczyła również nazewnictwa niemieckiego. Do końca 1945 r. z terenu gminy w większości usunięte zostały napisy w języku niemieckim. Przystąpiono tak-

że do reaktywowania organizacji społecznych i związków zawodowych istniejących w okresie międzywojennym. Swoją działalność wznowił Związek Nauczycielstwa Polskiego. W gromadzie Jania Góra powstał Związek Samopomocy Chłopskiej. Pod koniec 1945 r. na lokalnej scenie politycznej zaczęły pojawiać się partie polityczne. Ich działalność, początkowo bardzo słaba, w późniejszym okresie odcisnęła trwałe piętno na codziennym życiu mieszkańców Świekatowa, strukturze władzy samorządowej i zakresie realizowanych przez nią przedsięwzięć.

Stabilizacja życia i realizacja potrzeb społecznych mieszkańców Świekatowa wpłynęła na reorganizację Biura Zarządu Gminnego. Zarząd mieszczący się w dawnej szkole pocwangelicznej składał się z Referatu Ogólno-Organizacyjnego (Teofil Czajkowski), Podatkowego - (? Laskowska), Wojskowego i Ewidencji Ludności (Jan Tomasik) i Apropowizacji (Halina Hoppe). W sierpniu nowym wójtem mianowany został Józef Rzeźnikowski z Tuszyn, a sekretarzem gminy - T. Czajkowski. Od lutego 1945 r. swoje funkcjonowanie rozpoczął Urząd Stanu Cywilnego. Do dnia 17 kwietnia zarejestrował on 22 śluby, 12 urodzin i 9 zgonów. Nie ma dokładnych danych mówiących o liczbie mieszkańców Świekatowa i gminy w 1945 r. Wiadomo jednak, że w marcu tegoż roku na terenie gminy przebywało 160 osób posiadających niemiecką przynależność państwową, 20 - litewską i dwóch ukraińską. Volksdeutsche zatrudnieni byli w miejscowych gospodarstwach pod specjalną ochroną Milicji Obywatelskiej. Ten ostatni organ nadzorował również „porządek” w gminie. Jego lokal służbowy, do rozpoczęcia roku szkolnego, mieścił się w budynku szkoły w Świekatowie. Niestety, efektywność Milicji Obywatelskiej była znikoma. Wśród przestępstw dominowały napady rabunkowe dokonywane w 50-70% przez żołnierzy sowieckich. Jak zanotował w swoim sprawozdaniu wójt gminy, motywacja tych czynów w 30% wynikała z nędzy, a w około 20% z chęci zysku.⁷ Nie wiadomo natomiast, jakie motywy kierowały żołnierzami radzieckimi, którzy ukradli traktor oraz unieruchomili dwa inne w majątku Stażki poprzez wymontowanie części.

Oprócz napadów rabunkowych zdarzały się również zabójstwa. Ten rodzaj działalności przestępczej był szczególnie groźny. Na szczęście zabójstwa w Świekatowie i na terenie gminy miały charakter sporadyczny. Największe zbiorowe morderstwo miało miejsce we wrześniu, kiedy to pozbawiono życia trzech Polaków i jedną Niemkę. Również w tym przypadku zachodziło podejrzenie, że sprawcami czynu byli czerwonooarmiści.

Poza przedstawionymi problemami najważniejszą sprawą dla władz gminy, szczególnie w pierwszych miesiącach powojennych, stała się troska o utrzymanie ciągłości produkcji rolnej. W tym celu władze musiały zabezpieczyć trzy majątki podlegające dekretowi o reformie rolnej oraz przejąć w opiekę opuszczone gospodarstwa użytkowane przez Niemców. Powyższe zadania wynikały także z chęci ściągnięcia podatku gruntowego (budżet gminy) i wywiązania się z obowiązkowych świadczeń żywnościowych na rzecz państwa. Wśród wymienionych spraw priorytetowe znaczenie dla władz lokalnych miało zabezpieczenie mienia poniemieckiego. Początkowo rolę gospodarza w tym zakresie pełnił tymczasowy wójt gminy, który już 7 marca zezwolił Melanii Gackowskiej na tymczasowe objęcie gospodarstwa Klary Raether w Zalesiu Królewskim. Później obowiązki te przejęła Gminna Komisja Osiedleńcza. Na podstawie dokumentacji źródłowej trudno jest dokładnie ustalić datę powołania do życia tego organu. Jest wielce prawdopodobne, że swoją działalność rozpoczął on w kwietniu 1945 r. Funkcję przewodniczącego Gminnej Komisji Osiedleńczej pełnił Józef Rzeźnikowski, zaś członkami byli: Marceł Smeja i Bronisław Siuda. Główne zadanie Komisji polegało na zasiedleniu 25% gospodarstw poniemieckich ludnością miejscową. Owo zasiedlenie sprowadzało się do przekazania przez Komisję gospodarstwa, ziemi bądź zabudowań zainteresowanym w tak zwany zarząd powierniczy z możliwością (w dalszym postępowaniu administracyjnym)

nabycia praw własności. Podobne czynności dotyczyły repatriantów i osadników. Warto tutaj zaznaczyć, że Gminna Komisja Osiedleńcza była również organem wykonawczym Powiatowej Komisji Osiedleńczej i Państwowego Urzędu Repatriacyjnego w Świeciu. Decydujący głos w sprawach osadnictwa miała zatem Komisja w Świeciu. Notabene na tym tle doszło do konfliktu, w efekcie którego Gminna Komisja Osiedleńcza w Świekatowie „pouczona” została o swoich kompetencjach. W roku 1945 Komisja przyznała nieruchomości poniemieckie m.in.: Jakubowi Ciemiańskiemu, Władysławowi Gołębiewskiemu, Franciszkowi Jaszkowskiemu, Julianowi Kałdowskiemu, Kazimierzowi Karwaszowi, Alojzemu Kujawie, Augustynowi Kruźce, Alojzemu Osowickiemu, Stanisławowi Pawłowskiemu, Władysławowi Pipowskiemu, Józefowi Rzeźnikowskiemu i Brunonowi Zielińskiemu.

Nadanie mienia poniemieckiego w zarząd tymczasowy, zwany niekiedy powierniczym, zabezpieczało nieruchomości nie tylko przed dewastacją czy rabunkiem, ale pozwalało zachować ciągłość produkcji. Ta ostatnia była niezwykle ważna dla realizacji świadczeń rzeczowych w postaci zboża, ziemniaków i mięsa. Nad sprawnym przebiegiem tej akcji czuwał referent gminy do Spraw Świadczeń Rzeczowych - Teofil Czajkowski. O tym, jak ważną rolę pełniły obowiązkowe dostawy, może świadczyć fakt przyjazdu do Świekatowa w październiku 1945 r. dwóch przedstawicieli ze Sztabu Zaopatrzenia Zagłębia Śląsko-Dąbrowskiego. Celem ich wizyty było przyspieszenie realizacji świadczeń rzeczowych.

Rok 1945 w Świekatowie i gminie przebiegał pod znakiem zrzućania jarzma okupacji niemieckiej i likwidacji jej pozostałości. Towarzyszące temu przedsięwzięcia nie były aktem jednorazowym, lecz długim procesem rozciągniętym w czasie. Zapoczątkowana odbudowa materialna i społeczna wraz z rozwojem sytuacji w kraju coraz bardziej ulegała wpływom ideologii komunistycznej. Budzące się z koszmarnego, okupacyjnego snu Świekatowo, podobnie jak dziesiątki tysięcy tego typu wiosek, zaczęło wkraczać w nowe życie. W dziejach wsi i gminy rozpoczęła się era tzw. „demokracji ludowej”.

2. Życie polityczne*

Nowa rzeczywistość społeczna i polityczna, która powstała po wyzwoleniu Świekatowa, swój kształt w dużej mierze zawdzięczała działalności partii politycznych i organizacji społecznych. Pierwszą partią utworzoną na terenie gminy była komórka Polskiej Partii Robotniczej (PPR). Trudno jest dokładnie ustalić, który z miejscowych aktywistów podjął działania zmierzające do nadania sympatykom tej partii form organizacyjnych. Ze źródeł wynika, że komórka PPR-u istniała już w listopadzie 1945 r. Jej sekretarzem był Jan Rydzkowski, mieszkaniec Sucheja, z zawodu pantoflarz. W samym Świekatowie Polska Partia Robotnicza powstała później, prawdopodobnie na przełomie 1945/1946 r. W spisie sekretarzy komórek partyjnych powiatu świeckiego z 15 kwietnia 1946 r. jako sekretarz PPR w Świekatowie figuruje Franciszek Jurek (robotnik).

Od momentu pojawienia się na lokalnej scenie politycznej PPR szybko zyskiwała nowych zwolenników. Dzięki populistycznym hasłom programowym i różnym formom agitacji sukcesywnie powiększała swój stan personalny. Aby przekonać społeczeństwo do nowej partii, a zarazem ludowej władzy, komuniści stosowali niezbyt wyszukane chwytły propagandowe. Jednym z nich, powszechnie praktykowanym, było darmowe zaopatrywanie przychodzących na zebrania w zeszyty i ołówki.⁹ Chęć uzyskania tych, bądź co bądź trudno dostępnych, przedmiotów, decydowała niejednokrotnie o frekwencji na wiejskich zebraniach. Taka postawa lokalnego społeczeństwa nie wynikała z pobudek ideowych, a raczej ekonomiki działań (zysk). Nie wszyscy jednak, z różnych względów, postanowili oprzeć się aktywności komunistów.

W grudniu 1946 r. na terenie gminy PPR zrzeszała 63 członków. Jednocześnie zaczęła pretendować do roli czołowej siły politycznej w tworzeniu rzeczywistości lokalnej. Wprawdzie jej oddziaływanie w sensie wpływu na mieszkańców Świekatowa i okolicznych wsi było raczej iluzoryczne, to jednak partia rościła sobie prawo do reprezentowania społeczeństwa. Przejaw tej aktywności zmaterializował się w polityce personalnej i obsadzie Gminnej Rady Narodowej. Pod presją zdeklarowanych komunistów Gminna Rada postanowiła 18 stycznia przyznać przedstawicielom tej partii trzy mandaty.¹⁰ Uzyskali je: Franciszek Jurek, Feliks Sieraszewski i Jan Zloch.

Rozbudzone aspiracje polityczne miejscowych członków PPR i ich postawa społeczna zmobilizowały mieszkańców Świekatowa do aktywniejszego włączenia się w życie polityczne. Część z nich utworzyła lokalną strukturę Polskiego Stronnictwa Ludowego. W składzie tej opcji politycznej, popierającej politykę Stanisława Mikołajczyka, znaleźli się m.in.: Władysław Glama, Antoni Ciężkowski, Paweł Glama, Kazimierz Kuczora, Antoni Glama, Franciszek Fortuński i Antoni Putynkowski. Mimo lokalnego poparcia, szczególnie bogatych gospodarzy, Koło PSL w Świekatowie od początku swojego istnienia znalazło się „pod lupą” Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego. Inwigilacja oraz pogrożki wobec działaczy zahamowały jego działalność, a w konsekwencji doprowadziły do upadku. Prezes Koła, Władysław Glama, aby uchronić członków przed represjami, zebrał legitymacje członkowskie, natomiast sam wyjechał do Poznania w obawie przed aresztowaniem.

W 1946 r. próbę reaktywowania działalności partii podjęła grupa inicjatywna w składzie: T. Czajkowski (wójt gminy), Piotr Tarkowski (kierownik Gminnej Spółdzielni), Franciszek Jaskowski (sołtys z Janiej Góry) i Jan Rybarczyk.¹¹ Ich akcja zakończyła się niepowodzeniem. Najprawdopodobniej jedną z przyczyn klęski była ogólna słabość PSL w województwie pomorskim. Ponadto, inwigilacja UBP oraz zaostrzająca się walka polityczna w kraju nie sprzyjały tworzeniu Koła PSL w Świekatowie. Nie wykluczone, że taka właśnie opcja zadecydowała o dalszych działaniach „niedoszłych peeselowców”. Aby nie stracić wpływu na bieg wydarzeń w gminie, wymienieni wcześniej działacze stali się inicjatorami powołania do życia Polskiej Partii Socjalistycznej (PPS).

W 1946 r. Polska Partia Robotnicza w Świekatowie szybko powiększała swoje szeregi. Wraz ze wzrostem statystycznym postępowała rozbudowa organizacji partyjnej. W poszczególnych wsiach, majątkach państwowych i przedsiębiorstwach powstawały koła PPR. W 1947 r. na terenie gminy działało siedem kół. Najliczniejsze istniały: w Janiej Górze - 32 członków, Suchej - 31, Świekatowie - 21 i Państwowym Tartaku w Bruchniewie - 17. Funkcję sekretarzy kół pełnili: w Świekatowie - Alojzy Gackowski, Janiej Górze - Jan Rulewski, Małych Łąkach - Józef Sztyma, Suchej - Wacław Rydzkowski, Zalesiu Królewskim - Wojciech Krotoszak, Lubani-Lipinach - Ignacy Osowicki i Tartaku Bruchniewo - Stanisław Mindykowski. Obowiązki sekretarza gminnego PPR pełnił Stefan Wize.

Pod koniec 1946 r. w nurt życia politycznego i społecznego Świekatowa aktywnie włączyła się Polska Partia Socjalistyczna. Dnia 10 listopada tegoż roku, w lokalu Zarządu Gminnego, odbyło się zebranie założycielskie PPS. Zwołano je z inicjatywy komitetu, w skład którego wchodził: T. Czajkowski, Stanisław Anioł i Franciszek Jaskowski. Ogółem w zebraniu uczestniczyły 22 osoby, w tym dwóch przedstawicieli PPR. Z grona przybyłych sympatyków i kandydatów 14 osób zgłosiło akces do nowej partii i podpisało deklaracje członkowskie. Następnie wybrano gminne władze partii. Prezesem Polskiej Partii Socjalistycznej w Świekatowie został Stanisław Anioł (później zmienił opcję na PPR), a jego zastępcą - Antoni Ciężkowski. Ponadto do Zarządu wszedł Antoni Sitkiewicz (sekretarz Zarządu Gminnego) i Bernard Gliniecki pełniący funkcję skarbnika.

Powstanie PPS i jej rozwój w sensie statystycznym stał się przeciwwagą dla monopolistycznych tendencji Polskiej Partii Robotniczej. Ta ostatnia w swoich sprawozdaniach skarżyła się, że członkowie PPS zajęli kluczowe stanowiska w gminie, a i partia ich jest w społeczeństwie popularniejsza od PPR. Wniosek ten potwierdzała nie tylko obsada personalna urzędów, ale również rozwój organizacyjny Polskiej Partii Socjalistycznej. W sierpniu 1948 r. liczyła ona 63 członków (w tym dwie kobiety) zrzeszonych w pięciu Kołach Gromadzkich. Struktura partii według kryterium zawodowego w tym czasie przedstawiała się następująco: rolników - 39, pracowników umysłowych - 12, robotników - 3, rzemieślników - 2 i reprezentantów wolnych zawodów - 7 osób. Dla porównania warto w tym miejscu przedstawić strukturę personalną członków PPR gminy Świekatowo z czerwca 1948 r. Otóż dominującą rolę w partii, w sensie statystycznym, zajmowali robotnicy zatrudnieni w majątkach państwowych i tartaku - 55 osób. Drugą grupę stanowili chłopi w liczbie 45 osób. Wśród tych ostatnich dominowali małorolnicy, których liczba wynosiła 38 osób. Z konfrontacji danych statystycznych obu partii wynika, że PPS cieszyła się dużym zaufaniem bogatych chłopów i inteligencji wiejskiej. Z kolei PPR posiadała oparcie w robotnikach i małorolnych chłopach, a więc tych wszystkich, którzy uzależnieni byli od swojego pracodawcy - państwa. Do nich przemawiał może nie tyle program partii, co stopień ich uzależnienia od polityki PPR.

Jaki stosunek do partii politycznych posiadało społeczeństwo Świekatowa i gminy, trudno jest dokładnie ustalić. Niestety, brak danych dotyczących referendum nie pozwala na prezentację pełnego obrazu. Niemniej jedno jest pewne. Do nowej rzeczywistości politycznej i społecznej ludność Świekatowa oraz okolicznych wsi podchodziła z rezerwą i dystansem. Jeżeli za podstawę przyjmując dane statystyczne i pozbawić je „optymizmu ideowego”, jaki cechował ich twórców, to na przełomie 1946/1947 r. ponad połowa mieszkańców nie akceptowała istniejącego systemu politycznego i jego założeń. Szef Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Świeciu przedstawiając prognozy wyborcze (wybory do sejmu z 19 I 1947 r.) stwierdził, że 60% gminy Świekatowo będzie głosowało za Blokiem Demokratycznym.¹² Wśród pozostałych 25% uznał za element wahający się, zaś 15% za wrogi w stosunku do systemu politycznego. Bardziej optymistyczny scenariusz przedstawił sekretarz powiatowy PPR, Stanisław Lis. Według niego aż 80% społeczności gminy miało głosować za blokiem. Rzeczywistość, mimo dużego zaangażowania PPR, okazała się jednak diametralnie odmienna od pobożnych życzeń powiatowego establishmentu.

Gmina Świekatowo w pierwszych powojennych wyborach do Sejmu zarejestrowana została jako obwód nr 134. Przed wyborami na teren gminy przybyła grupa ochronno-propagandowa z zadaniem czuwania nad przebiegiem kampanii wyborczej. Jednak rzeczywistym celem jej wizyty było aktywizowanie partii i społeczeństwa do oddania głosów na listę nr 3, tak zwanego bloku demokratycznego. Notabene koszty pobytu grupy ochronnej musiał pokryć Zarząd Gminny. Sama akcja przedwyborcza przyjęła duże rozmiary propagandowe. Organizowano zebrania, rozwieszano ulotki i rozdawano broszury. Namawiano ludzi do grupowego (zespołowego) udania się do urn wyborczych. W sensie organizacyjnym utworzono osiem Gromadzkich Komitetów Wyborczych i powołano Gminny Komitet Wyborczy. Na 4228 mieszkańców gminy uprawnionych do głosowania było 2197 osób.¹³ Zaszczytu uczestnictwa „w demokratycznych wyborach” pozbawiono 134 osoby. Sam akt głosowania przebiegał spokojnie, bez żadnych ekscesów politycznych i porządkowych. Według relacji świadka tamtych wydarzeń, Antoniego Ciężkowskiego, wybory „odbyły się pod karabinami”. W czasie ich trwania na terenie Świekatowa przebywała grupa uzbrojonych uczniów szkół wojskowych. Ich rola sprowadzała się przede wszystkim do uczestnictwa biernego - obserwacji wsi. Na mieszkańcach samo pojawienie się żołnierzy wywarło określone wrażenie, dające obraz nowej władzy i jej oczekiwań.

W dniu wyborów w obwodzie Świekatowo do urn udało się ogółem 300 osób, a więc około 14% uprawnionych do głosowania.¹⁴ Za blokiem demokratycznym, tzn. na liście nr 3, swoje głosy oddało 84% wyborców. O ile wynik wyborów dla władz „nie był zaskoczeniem”, to frekwencja wyborcza dała wiele do myślenia. Odzwierciedlił to m.in. komentarz powiatowych władz PPR, które stwierdziły, że obwód 134 Świekatowo był jednym z najłabszych punktów w wyniku wyborów, a gmina była „... zamieszkała przez gospodarzy kułackich PSL-owców...”¹⁵

Efekt wyborów na pewno nie napawał optymizmem partyjnych towarzyszy spod znaku PPR, zarówno miejscowych, jak i powiatowych. Według oceny wójta, członka PPS, Polska Partia Robotnicza nie działała w interesie ogólnopolskim i ograniczała się jedynie do werbowania różnymi metodami członków. Winą za taki stan rzeczy wójt obarczał elementarne braki w wykształceniu władz partyjnych.¹⁶ Ponadto na negatywny image komunistów wpływały szerzące się (dzięki szeptanej propagandzie) informacje mówiące o zbliżającej się wojnie sowieckiej z Zachodem oraz zmuszaniu rolników do zakładania kotchozów. Nośnikami tych ostatnich treści byli przybywający na teren gminy Świekatowo repatrianci z kresów wschodnich. Innym czynnikiem nieprzychylnie wpływającym na postrzeganie PPR były uciążliwe świadczenia nakładane na mieszkańców gminy w postaci danin, podatków i składek na różne akcje.

Również współpraca między partiami PPR i PPS miała charakter czysto formalny. Mimo organizowania wspólnych obchodów i akcji, większość czynności partie podejmowały samodzielnie. Przykładem może być stosunek do wyboru władz (Zarządu) Gminnej Spółdzielni Samopomocy Chłopskiej. W swoim sprawozdaniu z lipca 1947 r. wójt napisał: „... partie angażują się bez porozumienia i należy przypuszczać, że zwycięstwo odniesie PPS albo bezpartyjni...”¹⁷ Mimo wzajemnych animozji i odmiennego postrzegania pewnych spraw organizacje partyjne podejmowały także działania wspólne. Na przykład 29 czerwca 1947 r. zorganizowały w Świekatowie obchody Święta Morza, które zakończono zabawą ludową. Z kolei 12 października tegoż roku odbyło się zebranie publiczne poświęcone bieżącym problemom politycznym oraz walce z niemczyzną. Następne zebrań miało miejsce 7 grudnia 1947 r. Tematem przewodnim była rocznica zawarcia umowy o współpracy między PPR i PPS. Po części oficjalnej, na którą złożyły się referaty, sześćdziesięciu członków obu partii zaakceptowało rezolucję polityczną. Jej treść w swojej istocie sprowadzała się do ustalonych i powszechnie stosowanych haseł sloganowych mówiących o sojuszu z ZSRR, krajami demokracji ludowej, pokoju itp.

Poza oficjalną, niejako formalną sferą życia politycznego w Świekatowie toczyło się „drugie życie”, pozbawione ideologicznego patosu. Tutaj, ze względu na lokalne uwarunkowania, działacze i mieszkańcy nie dzielili opcje polityczne, ale łączył wspólny cel. Panowała jedność oraz troska o dobro społeczne. Jako przykład, notabene nie jednostkowy, może posłużyć działalność powołanego do życia 3 lutego 1948 r. Gminnego Komitetu Walki z Alkoholizmem.¹⁸ Na czele organizacji stał miejscowy proboszcz, ks. Jan Lehmann, a funkcje zastępcy pełnił Teofil Czajkowski. Aby obraz tego, ponad dwudziestoosobowego, ciała w sensie przekroju społecznego był kompletny, trzeba zaznaczyć, że w jego składzie znaleźli się m.in. sołtysi i gromadcy sekretarze PPR. Z powszechnie dostępnej wiedzy stereotypowej można odnieść wrażenie, iż skład Komitetu zakrawał na paradoks - „ksiądz rządzi peperowcami”. O ile taki układ był niemożliwy w środowiskach miejskich, o tyle wieś kierowała się własnymi prawami. Świekatowo nie było wyjątkiem i potwierdzało siłę lokalnych uwarunkowań.

Do września 1948 r. stosunki wewnątrz partii (PPR i PPS), podobnie jak między partiami, układały się w miarę poprawnie. Zmianie uległy po sierpniowym plenum KC PPR, na którym zaakcentowano problem odchylenia prawicowo-nacjonalistycznego. Atmosfera plenum, niestety,

odbiła się trwałym piętnem w niższych ogniwach partii. Jej pokłosie nie ominęło partii działających w Świekatowie. Na przykład na posiedzeniu Gminnego Komitetu PPR za odchylenie prawicowo-nacjonalistyczne z funkcji zastępcy sekretarza Komitetu usunięto Antoniego Ziętaka. Bezpośrednim zarzutem był fakt nie respektowania przez wymienionego niektórych postanowień partii. Na zebraniu podjęto również decyzję dotyczącą losu innych członków. Miesiąc później PPR zaprotestowało przeciwko wyborowi T. Czajkowskiego (wójta z PPS) na członka Trójki Zaufanych. Poczucie władzy Komitetu Gminnego narastało wraz z rozwojem sytuacji politycznej i momentem połączenia partii. Dnia 3 grudnia 1948 r. Komitet Gminny PPR postanowił nie przyjąć do zjednoczonej partii osób, które miały wrogi stosunek do rzeczywistości politycznej, uprawiały szepitaną propagandę bądź zachowywały się prowokacyjnie. Oczywiście zarzuty te kierowano pod adresem niektórych członków PPS, m.in.: T. Czajkowskiego, J. Rybarczyka, F. Jaskowskiego i innych.

W pierwszych miesiącach po wyzwoleniu na terenie gminy Świekatowo swoją działalność rozpoczęły również związki zawodowe. Jako pierwszy powstał Związek Samopomocy Chłopskiej w Janiej Górze. W styczniu 1948 r. posiadał 5 kół gromadzkich i zrzeszał 103 członków. Organizacja zdominowana była, w sensie statystycznym, przez bezpartyjnych i członków PPS. Podobna struktura charakteryzowała Gminną Spółdzielnię Samopomoc Chłopska, liczącą w tym samym czasie 54 członków. Tylko czterech z nich posiadało legitymacje PPR. Zgoła inne oblicze ideowe prezentował Związek Zawodowy Robotników Rolnych działający w majątkach państwowych, Stążki i Szewno. W tym ostatnim, liczącym około 70 członków, ponad połowę stanowili peperowcy. Oprócz wymienionych organizacji na terenie gminy Świekatowo istniał Związek Zawodowy Pracowników Umysłowych, Związek Nauczycielstwa Polskiego i Koło Związku Zawodowego Pracowników Kolejowych. Wszystkie te organizacje strukturalnie podlegały Powiatowej Radzie Związków Zawodowych w Świeciu. Początkowo miały one charakter czysto formalny. Jednak wraz z rozwojem sytuacji gospodarczej i politycznej przedmiotem ich troski stały się sprawy związane z uposażeniem pracowników oraz ich sferą socjalno-bytową.

Dnia 15 grudnia 1948 r. nastąpiło połączenie miejscowych komórek PPR i PPS, w wyniku czego powstała Polska Zjednoczona Partia Robotnicza (PZPR). Pierwszym sekretarzem Komitetu Gminnego PZPR został Michał Hyjek. Zjednoczenie partii, a raczej wchłonięcie PPS, zlikwidowało konsesjonowany pluralizm polityczny. Dominującą rolę w nowej partii zdobyli członkowie PPR, którzy zajęli priorytetowe stanowiska samorządowe i administracyjne. Nastąpiło upolitycznienie organów samorządowych. Pierwszą ważniejszą tego typu akcją było zorganizowanie 21 grudnia 1949 r. nadzwyczajnego posiedzenia Gminnej Rady Narodowej. Bezpośrednim powodem była 70 rocznica urodzin Józefa Stalina. Z okazji tego „doniostego” faktu GRN podjęła uchwałę, w której nakazała zacieśnić przyjaźń polsko-radziecką poprzez popularyzowanie Kół Przyjaźni Polsko-Radzieckiej na terenie gminy. Aby zachęcić społeczność lokalną do wstępowania do tej organizacji, jako pierwsi swój akces mieli zgłosić radni. Jednocześnie w uchwale wezwano społeczeństwo „... do współzawodnictwa na odcinku zwalczania analfabetyzmu z sąsiednimi gminami Bukowiec i Serock...”¹⁹ O ile druga uchwała posiadała wymiar społeczny i uzyskała aprobatę, to pierwsza pozostała bez echa. Obie akcje, podobnie jak i inne, były pochodną ogólnej polityki PZPR w kraju.

Innym przejawem indoktrynacyjnej roli PZPR w Świekatowie była kampania propagandowa poświęcona problematyce II Światowego Kongresu Obrońców Pokoju. W realizacji tej akcji, odzwierciedlającej ogólny trend ideologiczny w PZPR, partycepowata GRN. Zgodnie z wytycznymi programowymi zaleciła „... wzmóc czujność w walce klasowej przeciw wrogom, stługusom kapitalistycznym, zdrajcom narodu polskiego i zwolennikom wojny...”. Nawoływa-

nie do czujności przed wyimaginowanym wrogiem w Świekatowie zmateriałizowało się w konkretnych posunięciach administracyjnych. W lutym 1952 r. Komisja Rolna GRN zaleciła Prezydium zgromadzić wszystkie siewniki na terenie Gminnej Spółdzielni, aby w czasie ewentualnego pożaru w gromadach zabezpieczyć je przed szkodliwym i dywersyjnym działaniem wrogów ustroju.²⁰ Jednocześnie wymieniony „skład” miał być poddany permanentnej obserwacji i dozorowi. Źródła archiwalne mileżą na temat stosunku społeczeństwa Świekatowa i gminy do przeprowadzonej akcji. Biorąc jednak za kryterium liczebność gminy i wzajemną znajomość mieszkańców, tego typu decyzja musiała budzić zdziwienie. Dlaczego siewniki z Zalesia Królewskiego, czy np. Tuszyn musiały być zebrane w jednym miejscu? Ponadto jaki „wróg”, skąd miał przybyć i dlaczego miał zniszczyć siewniki?

O wiele więcej wiadomo na temat stosunku mieszkańców Świekatowa do projektu Konstytucji PRL z 1952 r. Zgodnie z zaleceniem centralnych władz państwowych na temat projektu konstytucji miało wypowiedzieć się całe społeczeństwo. Na terenie gminy „dyskusja”, tzn. indoktrynacyjne uświadamianie, odbyła się w 10 wyznaczonych punktach. Zebrania prowadzili prelegenci wytypowani przez Gminną Radę po konsultacjach z miejscową PZPR. Na ogólną liczbę ok. cztery tysiące mieszkańców udział w zebraniach wzięło łącznie 280 osób. Biorąc pod uwagę fakt, że gminna komórka PZPR liczyła 117 członków, oznacza to, iż ze społeczności niezrzeszonej w zebraniach uczestniczyły 163 osoby. Komentując indyferentny stosunek społeczeństwa do projektu konstytucji, Gminna Rada Narodowa stwierdziła, że frekwencja była niska i wynikała z niezadawalającej działalności miejscowych organizacji. Przedstawiona ocena o podtekście samousprawiedliwiającym (trudności obiektywne) zawierała tylko część prawdy. Faktem bezspornym był negatywny stosunek mieszkańców gminy Świekatowo do akcji politycznych prowadzonych przez komunistów. Wynikał on nie tyle z braku zainteresowania, ile niewiary w sens działania.

W roku 1953, zgodnie z wcześniejszymi deklaracjami, zakończono pierwszy etap współzawodnictwa w realizacji obowiązkowych dostaw wobec państwa. Oczywiście z dostaw tych musieli wywiązać się wszyscy, nagrody zaś otrzymywali ci, którzy z różnych względów (np. ekonomicznych) przekroczyli zobowiązania. I tak dyplomy za wybitne osiągnięcia otrzymali: Jan Topoliński, Jan Nitka i Leon Ziółkowski. Wszyscy wymienieni byli mieszkańcami Świekatowa. Zbiorową nagrodę za II miejsce w powiecie świeckim otrzymała gromada Zalesie Królewskie. Nagrodami w postaci książeczek oszczędnościowych PKO uhonorowano pracowników Państwowego Nadleśnictwa w Świekatowie.

Zupełnie inne oblicze posiadała, akcja zapoczątkowana w 1953 r., nosząca nazwę „walki ze stonką ziemniaczaną”. Ta programowa aktywizacja społeczeństwa, realizowana w całym kraju, swoim zasięgiem objęła również gminę Świekatowo. Dla jej usprawnienia Gminna Rada Narodowa powołała w w 1954 r. pełnomocnika do walki ze stonką ziemniaczaną. Został nim Jan Gackowski, a jego zastępcą - Witold Czajkowski. Równocześnie dla optymalnego wykonania zadań związanych z prowadzeniem akcji przeciwstonkowej powołano gromadzkich przodowników drużyn. Ich celem było tworzenie zespołów, poszukiwanie i niszczenie ziemniaczanego szkodnika.

Wszystkie powyżej opisane akcje swoją inspirację czerpały z ogólnej polityki partii. Ich wdrażaniem w życie zajmował się Komitet Gminny PZPR w Świekatowie. Ponieważ Gminna Rada Narodowa, a później Gromadzka Rada Narodowa zdominowane były przez komunistów, stąd jako organy administracji państwowej również partycypowały w urzeczywistnianiu polityki partii. W styczniu 1951 r. po reorganizacji GRN w jej składzie znalazło się 13 członków PZPR i 7 bezpartyjnych. Dziesięć lat później w składzie Gromadzkiej Rady Narodowej (25 radnych)

proporcje były następujące: do PZPR należało 14 radnych, do ZSL - dwóch, dziewięciu zaś było bezpartyjnych.

W gminie Świekatowo, a później gromadzie, de facto istniał „system monopartyjny”. Niestety, od 1948 r. poza PZPR nie działała tam żadna partia. Wprawdzie w 1960 r. w gromadzie 11 osób funkcjonowało w ZSL, to jednak nie mieli oni swojego koła i należeli do organizacji w innych gromadach. Także organizacje młodzieżowe nie przejawiały chęci aktywnego działania. W 1949 r. do Świekatowa przybyli działacze Zarządu Powiatowego Związku Młodzieży Polskiej (ZMP), aby administracyjnie ożywić istniejącą ponoć namiastkę organizacji. Ich próby okazały się nieskuteczne. Bezpośrednim powodem był brak zainteresowania młodzieży działalnością, a przed wszystkim chętnych do pracy społecznej. Trochę inaczej kształtował się obraz powstającego w latach pięćdziesiątych Związku Młodzieży Wiejskiej. W 1962 roku organizacja ta zrzeszała 32 członków, jednak według oceny władz nie wykazywała większej aktywności. Jej program ograniczał się jedynie do działalności sportowej i kulturalnej. Mimo to statystycznie Związek Młodzieży Wiejskiej rozrastał się i w 1968 r. na terenie gromady skupiał 103 członków. Jego rozwój możliwy był dzięki aktywnej postawie przewodniczącego, Mirosława Łyjaka. Po jego odejściu Koło pozostało tworem statystycznym.

Dominującą rolę w życiu społeczno-politycznym Świekatowa po 1948 r. pełniła gminna organizacja partyjna. Jej polityka była wiernym przełożeniem programu partii szczebla centralnego. I tak do 1956 r. PZPR w Świekatowie rozwijała się dość intensywnie. Dbało o to kierownictwo Komitetu Gminnego, a następnie gromadzkiego, tj. sekretarz Franciszek Lis i jego zastępca Leon Staniszewski. Ono też czuwało nad „czystością szeregów organizacji”. Na przykład w Zalesiu Królewskim „... za wrogą działalność podczas kampanii wyborczej...” z partii usunięto dwóch członków. Z kolei w POP w Małych Łakach jednego członka wydalono za „... wrogą działalność wobec państwa...”, a sekretarza tejże organizacji usunięto za pijaństwo.

Ogólny stan PZPR na dzień 28 czerwca 1953 r. wynosił 117 członków i 10 kandydatów. W strukturze partii dominowali rolnicy - 57 osób, następnie robotnicy - 42 i inteligencja - 19 osób. W tym okresie politykę PZPR czynnie wspierał Gminny Komitet Frontu Narodowego z przewodniczącym Walerianem Gmysem. Następnym przewodniczącym Frontu został Teofil Czajkowski, który funkcję tę pełnił do 1956 r. Po tzw. październiku Czajkowski, twierdząc, że Front nie zdał egzaminu, ustąpił z zajmowanego stanowiska. Nastąpiła reorganizacja zarządu i zmiana nazwy. Nowym przewodniczącym, ale już Frontu Jedności Narodu w Świekatowie, został Edmund Brzeziński, a jego zastępcą Brunon Zieliński. Ten ostatni swoją funkcję pełnił do maja 1957 r. Przyczyną jego odwołania stało się fizyczne wyrażenie poglądów na pierwszomajowej zabawie tanecznej.

Mimo wprowadzenia zmian terytorialnych (gromady) i związanego z tym naturalnego ubytku ludności PZPR zachowała swoje statystyczne proporcje. Jej rozwój zahamowały dopiero wydarzenia 1956 r. Wtedy też prawdopodobnie duża część członków opuściła szeregi PZPR.²¹ Dla partii w Świekatowie wymuszone zmiany oznaczały, nie tylko korektę programu, ale również intensywną pracę nad pozyskaniem nowych członków. Początkowo proces ten przebiegał bardzo powoli. U progu lat sześćdziesiątych, w liczącej 2896 mieszkańców gromadzie, PZPR liczyła 49 członków i 23 kandydatów. Jednak już w 1968 r. Komitet Gromadzki PZPR w Świekatowie mógł się poszczycić liczbą 117 członków i 4 kandydatów. Funkcję I sekretarza Komitetu w tym czasie pełnił Leopold Kierzkowski, drugiego Jan Gackowski, a trzeciego Albin Karwasz. W porównaniu z poprzednim okresem, w latach sześćdziesiątych PZPR popularyzowała tworzenie kółek rolniczych w poszczególnych wsiach. Pozostałe zadania były niezmiennie i sprowadzały się do nadzorowania planowej produkcji rolnej, rozbudowy infrastruktury i propagowania polityki agrarnej państwa.

Struktura KG PZPR wg rozbięcia na poszczególne POP

Miejscowość	Członkowie	Kandydaci
Świkatowo	13	-
Zalesie Królewskie	7	-
Lubania-Lipiny	9	6
PGR Szewno	8	10
Małe Łąki	8	4
Tuszyny	4	3
RAZEM	49	23

Źródło: AP Bydgoszcz, Komitet Powiatowy PZPR, sygn. 73/VIII/4. Analiza działalności Komitetu Gromady Świkatowo z 1960 r.

Po reorganizacji administracyjnej w 1973 r. gromada Świkatowo włączona została do gminy Bukowiec. Tam też swoją siedzibę posiadał Gminny Komitet PZPR. W poszczególnych wsiach (sołectwach) działały Podstawowe Organizacje Partyjne. Jednak decyzje dotyczące terenów dawnej gromady Świkatowo zapadały w Bukowcu, a nie w Świkatowie. Mimo nowej sytuacji liczba członków partii oscylowała w granicach 100 osób. Również wydarzenia polityczne roku 1981, być może ze względu na specyfikę środowiska, nie spowodowały masowych wystąpień z sołeckich organizacji partyjnych.

POP gromady Świkatowo (XI 1981 r.)

Miejscowość	Liczba członków	Stopień upartyjnienia
Małe Łąki	21	11%
Świkatowo	19	2%
Zalesie Król.	16	2,6%
Tuszyny	13	3%
Stążki	13	3%
Lubania-Lipiny	8	2%
Jania Góra	6	1,2%

Źródło: AP Bydgoszcz, KG PZPR w Bukowcu, sygn. 134/IV/7. Obliczenia własne.

Wzrost nastrojów społecznych i powstanie Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego „Solidarność” nie pozostało bez wpływu na życie środowisk lokalnych. W gminie Bukowiec Egzekutywa Komitetu Gminnego PZPR wyraziła aprobatę dla powstania Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego Rolników Indywidualnych „Solidarność”. Swoją decyzję uzasadniała korzystnym wpływem Związku na wzrost produkcji rolnej, licząc jednocześnie na owocną współpracę między obu organizacjami. Rzeczywista motywacja przyjęta przez KG PZPR w Bukowcu była bardziej złożona. Partia zmuszona została do zaakceptowania status quo, a o współpracę zabiegała, gdyż Związek odebrał jej nie tylko część członków, ale i poparcie społeczne.

Niestety, wprowadzenie stanu wojennego zatrzymało rozwój Związku, a wielu jego członków rekrutujących się z PZPR, jak to określono w dokumentach, „... po wykazaniu skrucy wystąpiło z Solidarności ...”.²² Stan wojenny w Świkatowie i na terenie okolicznych wsi przebiegał spokojnie i bez naruszania dekretu o stanie wojennym. Nad przestrzeganiem przepisów czuwał w Bukowcu Komisarz Wojskowej Grupy Operacyjnej - kpt. Marchel. On też na posiedzeniu

Egzekutywy KG PZPR, 14 stycznia 1982 r., przedstawił program partii w nowych warunkach. Wprawdzie stan wojenny zniesiono w 1983 r., to jednak PZPR pierwszoplanową rolę w życiu politycznym kreowała do 1989 r. Świadczył o tym chociażby udział społeczeństwa w wyborach do Gminnej Rady Narodowej w Bukowcu w 1984 r. Pomimo zróżnicowanych motywacji wyborców z obwodu nr 5 w Świekatowie do urn wyborczych udało się 1413 osób na 1714 uprawnionych do głosowania. Procentowy wskaźnik uczestnictwa wyniósł 82%, co obwodowi Świekatowo dało VI miejsce w gminie Bukowiec. Pierwsze miejsce uzyskały Tuszyny, gdzie na 662 osoby uprawnione głosowało 628 wyborców (94,9%).

Mimo zmniejszania się szeregów PZPR i bazy społecznej partia ta dominowała w życiu społeczno-politycznym Świekatowa. Jedną z jej ostatnich liczących się inicjatyw było podjęcie decyzji zorganizowania przedszkola i rozpoczęcia budowy szkoły podstawowej. Oba przedsięwzięcia uzyskały akceptację naczelnika gminy w Bukowcu, a ich realizacja zakończyła się powodzeniem.

Życie polityczne w Świekatowie w okresie tzw. Polski Ludowej ograniczało się do ram określonych przez komunistów. Z jednej strony wyznaczały go oficjalne treści i zachowania narzucone przez system, z drugiej zaś opór w warstwie świadomościowej, światopoglądowej i zachowaniach wynikających z tradycji. Ta sfera, będąca jak gdyby drugim życiem, nieoficjalnym jest niezwykle trudna do uchwycenia i deskrypcji. Jej istnienie w postaci manifestacji światopoglądowej (chodzenie do kościoła), szeptanej propagandzie czy wyrażaniu własnych opinii nie budzi wątpliwości. Problemem pozostaje zbadanie tych zjawisk i ich skala.

3. Działalność Gminnej i Gromadzkiej Rady Narodowej

Zgodnie z postanowieniami Manifestu Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego (PKWN) społeczeństwo przy pomocy organizacji politycznych i społecznych miało przystąpić do natychmiastowego organizowania rad narodowych i samorządów terytorialnych. Podstawę prawną do kreowania i funkcjonowania tych organów stanowiła ustawa „O organizacji i zakresie działania rad narodowych” uchwalona 11 września 1944 r. przez Krajową Radę Narodową (KRN)²³ oraz dekret PKWN z 23 listopada 1944 r. „O organizacji i zakresie działania samorządu terytorialnego”.²⁴ Z mocy wymienionych ustaw na obszarze państwa polskiego powstał swoistego rodzaju dualizm administracji państwowej. Z jednej strony ukształtował się pion ogólnej administracji rządowej z drugiej zaś rady narodowe. Organy administracji rządowej były powoływane i odwoływane przez urzędy centralne. Z kolei rady narodowe wyłaniano w drodze wyborów (wieców) bądź delegowania do ich składu przedstawicieli partii i organizacji masowych. Kontrolę społeczną nad całością administracji sprawowały rady narodowe, ich prezydium i komisje. Tego typu stan prawny trwał do 20 marca 1950 r.²⁵ Wtedy to weszła w życie ustawa o terenowych organach jednolitej władzy państwowej. Zlikwidowała ona samorząd gmin, a jego kompetencje przejęły gminne rady narodowe będące terenowymi organami jednolitej władzy państwowej szczebla najniższego. Swoje zadania wykonywały w oparciu o regulamin i współdziałanie z komisjami, które powołały do życia. Ich organem zarządzającym i wykonawczym były prezydium.

Kolejne zmiany wprowadziła ustawa z dnia 25 stycznia 1954 r., która zlikwidowała gminne rady narodowe powołując w ich miejsce gromady i gromadzkie rady narodowe.²⁶ Taki stan prawny trwał do stycznia 1973 r., kiedy to ponownie w strukturze administracyjnej kraju pojawiły się gminy. W wyniku przeprowadzonych zmian terytorialnych obszar gromady Świekatowo włączony został do gminy Bukowiec. Dopiero na mocy Rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 22 grudnia 1990 r. postanowiono reaktywować gminę w Świekatowie. W praktyce nastąpiło to dopiero 2 kwietnia 1991 r.

Według postanowień Manifestu PKWN rady narodowe miały być wyłonione w drodze wyborów, bądź delegowania do ich składu przedstawiciele partii politycznych i organizacji społecznych. Ponieważ wymienione podmioty polityki (tuż po wyzwoleniu) nie działały w Świekatowie, radę postanowiono wybrać na wiecu publicznym.²⁷ W tym celu dnia 11 marca 1945 r., w lokalu Władysława Gołębińskiego w Świekatowie, odbyło się zebranie mieszkańców gminy. Otworzył je tymczasowy wójt gminy Franciszek Fortuński, któremu towarzyszył komisarz wojenny kpt. Piotr Aljawin Eliu i sołtys gromady Sucha, Marcełi Smeja. Wybory odbyły się w sposób demokratyczny. Zebrani mieszkańcy, w liczbie 170 osób, przedstawili 24 kandydatury. Po głosowaniu do rady wybrano 11 kandydatów, którzy uzyskali największą liczbę głosów. Nowo powstała rada (zob. tabela nr 4) tego samego dnia dokonała wyboru prezydium. Największą liczbę głosów uzyskał Marcełi Smeja, któremu powierzono funkcję przewodniczącego. Jego zastępcą został Józef Rzeźnikowski, natomiast na członków wybrano: Aleksego Glamę, Antoniego Szczęsnego i Bronisława Siudę. Po wyborze prezydium natąpiło uroczyste zaprzysiężenie składu całej rady.

Tabela nr 4.

Skład personalny I Gminnej Rady Narodowej

Lp.	Imię i nazwisko	Miejscowość	Liczba głosów
1.	Bronisław Siuda	Małe Łąki	30
2.	Marcełi Smeja	Sucha	28
3.	Józef Rzeźnikowski	Tuszyny	25
4.	Aleksy Glama	Świekatowo	21
5.	Jan Niemczewski	Tuszyny	21
6.	Rajmund Rozczyniański		20
7.	Jan Tomasik	Jania Góra	20
8.	Paweł Gackowski	Zalesie Król.	16
9.	Antoni Szczęsny	Zalesie Król.	16
10.	Jan Januszewski	Świekatowo	15
11.	Henryk Krzywoszyński	Sucha	11

Źródło: AP Bydgoszcz, Wydział KP PPR - Świecic, sygn. 19/XI/1, Protokół z wyboru członków do GRN w Świekatowie.

Wyłoniony na zebraniu organ samorządu terytorialnego musiał uporać się z wieloma bieżącymi problemami. Niewątpliwie do najważniejszych należało zabezpieczenie mienia poniemieckiego (gospodarstw), przeprowadzenie reformy rolnej, uruchomienie placówek oświatowych oraz odbudowa zniszczeń. Równie ważnym zadaniem była kwestia aprowizacji, spraw kwaterunkowych, a także pomocy społecznej. Aby usprawnić realizację wymienionych zadań powołano komisje porządkujące prace w określonych sferach. I tak Gminna Komisja Osiedleńcza zajęła się przydziałem tzw. gospodarstw poniemieckich. Parcelacja ziemi dla bezrolnych i małorolnych, zgodnie z dekretem o reformie rolnej z 6 września 1945 r., znalazła się w kompetencjach Gminnej Komisji Reformy Rolnej. Jej skład był zmienny i zależał od majątku, który podlegał parcelacji. Przy podziale ziemi na działki uczestniczyły także komitety folwarczne. Poza wymienionymi organami działała Komisja PW i WF w składzie: wójt, sekretarz gminy, skarbnik, referent wojskowy (J. Tomasik), miejscowy komendant PW (Marcin Chmara) oraz trzech członków. Sprawami polityki mieszkaniowej zajmowała się Komisja Kwaterunkowa, której przewodził Marcełi Smeja. Skład komisji właścicieli nieruchomości reprezentował Jan Rybarezyk, zaś lokatorów Konrad Ciechanowski. Ogólną polityką w zakresie likwidacji zniszczeń wojennych kierował Komitet

Odbudowy Wsi. Jego pracom z ramienia starosty przewodniczył wójt. Ponadto do Komitetu należeli: M. Smeja, M. Chmara, Józef Kopka i Franciszek Maćkowski. W późniejszym okresie powstała Komisja Rolna, Drogowa, Oświatowa, Opieki Społecznej i Kontroli Społecznej.

Wzrost znaczenia PPR w polityce kraju oraz pojawienie się komórki tej partii w Świekatowie wpłynęło na strukturę i działalność Gminnej Rady Narodowej. Pierwszym sygnałem była instrukcja skierowana do przewodniczącego GRN. Dotyczyła ona, o czym wcześniej była mowa, wprowadzenia do rady członków jedynej partii na terenie gminy, a mianowicie PPR. Na posiedzeniu GRN (18 I 1946 r.) postanowiono trzy mandaty przeznaczyć dla PPR i cztery dla stronnictw politycznych. Tych ostatnich nie przydzielono, traktując je jako wakaty dla mogących pojawić się partii. Z dotychczasowych zrzeszonych radnych swoje mandaty zachowali: Tadeusz Sadowski - przedstawiciel Związku Nauczycielstwa Polskiego, Marcin Chmara - Związku Samopomocy Chłopskiej i Antoni Szczęsny jako reprezentant zasłużonych obywateli gminy. Jednocześnie kierując się wcześniejszymi ustaleniami (instrukcja o reorganizacji GRN z kwietnia 1946 r.), postanowiono rozszerzyć skład rady do 16 członków. Wtedy też do organu tego weszło trzech przedstawicieli PPR: Franciszek Jurek, Feliks Sieraszewski i Jan Zloch. Dokonujące się zmiany objęły również przewodniczącego GRN. Marcelego Smeję zastąpił Władysław Glama. Ten ostatni swoje stanowisko piastował około sześciu miesięcy. W listopadzie 1946 r. decyzją Gminnej Rady Narodowej Wł. Glama zdjęty został z funkcji przewodniczącego. W uzasadnieniu decyzji podano, że ww. nie uczestniczył w posiedzeniach prezydium, a tym samym destrukcyjnie wpływał na działalność rady. Nowym przewodniczącym wybrano Stanisława Anioła ze wsi Stążki w gromadzie Lubania-Lipiny. Miejsce zamieszkania przewodniczącego i związana z tym odległość od miejsca pracy stawiały pod znakiem zapytania realizację jego obowiązków. Problem rozwiązała Gminna Rada Narodowa, która poleciła zarządowi zakupić rower, w cenie sześciu tysięcy złotych, dla potrzeb przewodniczącego i rady.

Tabela nr 5.

Imienny wykaz radnych gminy Świekatowo (1947 r.)

Lp.	Imię i nazwisko	Miejscowość	Liczba głosów
1.	Stanisław Anioł - przewod.	rolnik	PPR
2.	Antoni Ciężkowski - z-ca	szewc	PPS
3.	Józef Krzyżelewski - członek	rolnik	PPR
4.	Bogusław Jeszka	leśnik	PPS
5.	Wacław Rządkowski	siodlarz	bezp.
6.	Tadeusz Sadowski	nauczyciel	bezp.
7.	Franciszek Winowiecki	rolnik	bezp.
8.	Leon Klajbor	rolnik	bezp.
9.	Franciszek Zawadzinski	robotnik	PPS
10.	Jan Zieliński	rolnik	PPR
11.	Antoni Siuda	rolnik	PPS
12.	Marceli Smeja	kupiec	bezp.
13.	Józef Szydełko	rolnik	PPR
14.	Antoni Putynkowski	rolnik	PPS
15.	Marcin Chmara	cieśla	bezp.
16.	Antoni Szczęsny	rolnik	PPS
Wójt gminy - Teofil Czajkowski (PPS); Podwójci - Franciszek Pepliński (PPS); Sekretarz - Antoni Sitkiewicz (PPS)			

Źródło: AP Bydgoszcz, SPŚ, sygn. 28, s. 16.

Przedstawione perturbacje związane z kształtem i obliczem ideowym rady nie były aktem jednorazowym. Powtórzyły się również w 1948 r. obrazując tym samym skalę i rodzaj problemu. Bezpośrednią przyczyną stało się wcielenie w życie zalecenia Prezydium Powiatowej RN dotyczącego weryfikacji składu rady. Na zebraniu 20 sierpnia 1948 r. Prezydium GRN w Świekatowie postanowiło zwiększyć liczbę radnych do 22 osób. Jednocześnie przyjęto zasadę, według której każda gromada (8) zobligowana została do wystawienia swojego przedstawiciela. Następne mandaty rozdzielono według klucza. Dla partii politycznych, tzn. PPS i PPR, przyznano po trzy mandaty, a dla organizacji społecznych po jednym. W ten sposób do rady swoich przedstawicieli wprowadził: Związek Robotników Rolnych, ZNP, Związek Pracowników Przemysłu Drzewnego, ZSCh, Związek Walki Zbrojnej, Gminna Spółdzielnia Samopomoc Chłopska, Ochotnicza Straż Pożarna i Koło Czytelników. Przedstawiony podział mandatów skrytykował przedstawiciel PPR, będący na zebraniu w charakterze obserwatora. Wywiązała się ostra dyskusja, w efekcie której podjęto uchwałę o rozwiązaniu rady. W jej uzasadnieniu stwierdzono, że skład rady pod względem społecznym i politycznym (wg opinii PPR) nie reprezentował „właściwych” interesów gminy Świekatowo. Kryzysową sytuację zażegnano na następnym zebraniu, w obecności przedstawicieli władz powiatowych w składzie: przewodniczący Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Świeciu Hipolit Braun, członek prezydium PRN Franciszek Kaczorowski, Inspektor Samorządu Stanisław Fabisiak i delegat Komitetu Powiatowego PPR. Po burzliwej dyskusji poddano krytyce nieprzemyślaną i pozbawioną podstaw prawnych uchwałę, de facto anulując ją. Powyższe rozwiązanie oznaczało wznowienie prac rady w zaproponowanym składzie.

Innym problemem, z którym w 1948 r. borykała się Gminna Rada Narodowa w Świekatowie, był fakt permanentnego spóźniania się radnych na posiedzenia. Aby przeciwdziałać temu zjawisku Rada podjęła uchwałę, na mocy której każdy radny, w przypadku spóźnienia się powyżej 30 minut zobligowany był do wpłaty 50 zł na konto Polskiego Czerwonego Krzyża. Z kolei w następnym roku odnotowano inne niepokojące zjawisko. Polegało ono na chronicznym opuszczaniu posiedzeń rady. Przegadało w tym siedmiu radnych. Ich postawę ukarano pisemnymi upomnieniami. Materiał archiwalny, noszący cechy sprawozdań urzędowych, pomija kwestię motywacji tego typu zachowań. Dlatego też nie można wykluczyć różnych scenariuszy - być może był to przejaw biernej formy oporu przeciwko zdominowanej przez komunistów radzie. A może po prostu radni uważali, iż prace połowe ważniejsze są od bezpłodnych dyskusji i decyzji „organu przedstawicielskiego”.

Od początku powstania do 1950 r. Gminna Rada Narodowa swoją uwagę koncentrowała przede wszystkim na sprawach samorządowych, co znalazło odzwierciedlenie w praktyce. Szczególnie osiągnięcia odnotowała w dziedzinie oświaty, gdzie wykazała duże zaangażowanie w remont budynków szkolnych oraz zaopatrzenie ich w niezbędną bazę materialną. Tylko w roku 1947 nakłady na oświatę wyniosły 38% ogólnych wydatków budżetowych. Dużą uwagę przywiązywano również do tworzenia punktów bibliotecznych i walki z analfabetyzmem. Realizując program kulturalno-oświatowy Gminna Rada Narodowa przejawiała niezwykle aktywność w sferze opieki socjalnej. Dzięki systemowi pomocy z różnych form zapomóg skorzystało wiele osób ubogich, chorych i niepełnosprawnych. Ponadto GRN fundowała stypendia dla młodzieży uczącej się w szkołach średnich, a pochodzącej z rodzin biednych.

Inną sferą, w której inicjatywa rady przejawiała się najpełniej, była realizacja spraw związanych z rolnictwem. W tym obszarze swoich kompetencji GRN w Świekatowie partycypowała w zagospodarowaniu ziemi, organizowaniu pomocy sąsiedzkiej, propagowaniu hodowli i zwalczaniu chorób zwierzęcych. Uczestniczyła w podejmowaniu decyzji dotyczących melioracji gruntów, organizowaniu akcji siewnej, skupu zbóż i ziemiopłodów oraz poboru podatku grun-

towego. Niewątpliwie słabą stroną działalności rady był brak planu inwestycyjnego.²⁸ Biorąc jednak pod uwagę budżet gminy i możliwości tworzenia nowych źródeł dochodu trudno było prowadzić planowanie perspektywiczne, stąd taktyka przedmiotowych działań rady sprowadzała się do rozwiązywania problemów bieżących i to w ograniczonym zakresie.

Poza rewirem własnych kompetencji samorządowych GRN w Świekatowie zobligowana była do wprowadzania w życie różnych zarządzeń Krajowej Rady Narodowej, Rady Państwa czy wreszcie rad szczebla wyższego. Wiele z nich, o charakterze ogólnopolskim, było bez znaczenia dla społeczności lokalnej, mimo to absorbowały one uwagę rady i społeczeństwa. Przykładem mogą być obchody rocznicowe rewolucji październikowej, miesiące przyjaźni polsko-radzieckiej, propagowanie decyzji politycznych rządu itp. Działania te o charakterze politycznym służyły celom ideowym. Oczywiście za ich realizację w polityce lokalnej nie można winić tylko GRN w Świekatowie. Ta rada, podobnie jak i inne, funkcjonowała w konkretnej rzeczywistości i podlegała tym samym regułom gry politycznej. Poza tym wykonując swoje zadania działała w oparciu o przepisy wykonawcze szczebla wyższego bądź centralnego.

Wśród wielu przedsięwzięć podejmowanych na podstawie przepisów wyższych instancji władzy na uwagę zasługuje „akcja” społecznej zbiórki złomu. Rozpoczęta w 1947 r. z inicjatywy Rady Państwa zmierzała do wyzwolenia i ukierunkowania aktywności społecznej. Nad jej przebiegiem na szczeblu lokalnym czuwały rady narodowe. Mimo dużego zaangażowania gminnej rady w Świekatowie wyniki nie należały do imponujących. W Świekatowie zebrano 500 kg złomu, w Zalesiu Królewskim, Małych Łąkach i Lubani-Lipinach po 1000 kg, Suchej 5000 kg i Janiej Górze 100 kg. Również w innych akcjach, np. zbiórki pieniędzy na odbudowę stolicy, na kolonie dla dzieci z Westfalii czy na pomoc dla dzieci zagranicznych, gmina Świekatowo nie wyróżniała się. W rankingu współzawodnictwa na szczeblu powiatu świeckiego mieściła się na początku drugiej dziesiątki. Warto w tym miejscu zaznaczyć, że stosunek społeczeństwa Świekatowa i okolic do tego typu akcji posiadał charakter ewolucyjny. Oznacza to, że mimo dużych zniszczeń materialnych i ograniczonych zasobów finansowych, miejscowa ludność wspierała propagowane akcje. Jednak wzrastająca liczba przeróżnych zbiórek (na straż, dla poborowych, na budowę pomnika itp.) począwszy od drugiej połowy 1946 r. stała się uciążliwa, co automatycznie odbiło się na nastrojach społecznych. Miejscowa ludność zaczęła negatywnie postrzegać tego typu akcje i niechętnie włączała się w dobrowolną działalność charytatywną.

Gminna Rada Narodowa i jej prezydium na płaszczyźnie samorządowej i administracyjnej współpracowała z Zarządzeniem Gminy. W skład tego ostatniego organu wchodził wójt, podwójci i trzech członków. Funkcję wójta (w kolejności) pełnili: Franciszek Fortuński, Józef Rzeźnikowski i Teofil Czajkowski; podwójta: Henryk Krzywoszyński, Franciszek Pepliński i Jan Zieliński. Stanowisko sekretarza gminnego sprawowali: T. Czajkowski, F. Pepliński i Antoni Sitkiewicz.

W 1947 r. w Zarządzie Gminnym w Świekatowie pracowali: T. Czajkowski, A. Sitkiewicz, J. Tomasik, Alojzy Stodolski, Krystyna Kujawa, Wanda Czajkowska, Zofia Wojtałowicz, Antoni Ciężkowski i Antoni Jaskowski. Skład Zarządu w tym czasie przedstawiał się następująco: T. Czajkowski, F. Pepliński, Bogusław Jeszka, Marcei Smeja i Aleksy Jaroch. Zebrania Zarządu odbywały się pod przewodnictwem wójta, który nadawał ton pracy temu organowi. Od początku istnienia Zarządu do grudnia 1946 r. każde jego posiedzenie rozpoczynano i kończono hasłem „Cześć pracy”. Z kolei od stycznia 1947 r. do sierpnia 1948 r. tak zwane zagajenie i zakończenie sprowadzało się do formuły „Wolność”. Po sierpniu zebrania Zarządu pozbawione zostały patetycznych haseł.

W połowie 1948 r. pojawiła się subtelna i niewiele znacząca zmiana. Otóż kompetencje Zarządu przejęło Kolegium Zarządu Gminnego, zachowując ten sam skład. W czerwcu 1949 r. po zmianach personalnych w składzie Kolegium znaleźli się: T. Czajkowski, Antoni Choj-

nacki, Franciszek Parol, Edward Bartol i Jan Zieliński. Współpraca między Zarządem, a następnie Kolegium i Gminną Radą Narodową układała się dość pomyślnie, co nie oznacza, że odbywała się ona bezkonfliktowo. Szczególne zasługi dla współdziałania tych organów, a tym samym rozwoju gminy położył Teofil Czajkowski, z zawodu kupiec, najdłużej sprawujący obowiązki wójta. Był on postrzegany jako profesjonalista, który realizował zadania Zarządu i Rady, nadając nierzadko tej ostatniej ton pracy poprzez inicjowanie i wskazywanie obszarów działania. Sytuacja taka nie naruszała kompetencji organów i podyktowana była chęcią osiągnięcia wspólnego celu - rozwoju gminy. Mimo współpracy samorządu i administracji kreowanie polityki lokalnej nie było możliwe bez sprawnie funkcjonujących gromad. Tutaj najistotniejszą rolę pełnili sołtysi. W 1946 r. funkcje te sprawowali: w gromadzie Świekatowo - Antoni Ciężkowski, Lubania-Lipiny - Marian Goździcki (Wacław Spychalski), Zalesie Królewskie - Jan Gackowski, Tuszyny - Aleksander Jaskowski, Lipienica - Anastazy Mróz, Jania Góra - Jan Tomasiak (Franciszek Jaskowski), Małe Łąki - Bronisław Siuda, Sucha - Metody Grabowicz.

Gminna Rada Narodowa w Świekatowie w swojej powojennej historii podlegała nie tylko personalnej fluktuacji, ale również i strukturalnej. Wchodzenie w nowe rewiry życia decydowało o pojawianiu się nowych komisji. Niemniej przez cały czas istnienia rady działały: Komisja Finansów i Budżetu, Zdrowia i Opieki Społecznej, Kulturalno-Oświatowa, Rolna, a także Komisja Drogowa (zwana niekiedy komunikacyjną). Poza stałymi komisjami powoływano także czasowe. Na przykład w 1950 r. uchwałą Rady utworzono Gminną Komisję Likwidacji Zadłużenia Wsi. Z kolei dwa lata później swoją działalność rozpoczęła Gminna Komisja Kontraktacyjna oraz Komisja Siewna i Likwidacji Odłogów. Zmianie ulegało również kierownictwo GRN. W styczniu 1949 r. przewodniczącego GRN, Mariana Zawiszewskiego, zastąpił Edward Bartol.

Zasadnicze zmiany w ustroju i zakresie działania organów gminy wprowadziła ustawa z 20 marca 1950 r. o terenowych organach jednolitej władzy państwowej. Na mocy tej ustawy zlikwidowany został samorząd gminy, a dotychczasowy zakres jego właściwości przejęła Gminna Rada Narodowa. Zgodnie z ustawą stała się ona terenowym organem jednolitej władzy państwowej szczebla najniższego. Takie rozwiązanie oznaczało likwidację urzędu wójta i „przejęcie” jego kompetencji przez Prezydium GRN. Notabene pierwszym przewodniczącym Prezydium został Jan Zieliński z Małych Łąg, a następnie od 1 września 1953 r. funkcję tę pełnił Jan Gackowski z Zalesia Królewskiego. Gminna Rada Narodowa swoje zadania wykonywała współdziałając z powołanymi przez siebie komisjami, zwanymi niekiedy radzieckimi. Ich zakres merytoryczny i nazewnictwo praktycznie nie różniło się od ich poprzedników.

Kolejną zmianę w funkcjonowaniu gminy Świekatowo wprowadziła ustawa z dnia 25 stycznia 1954 r., która zlikwidowała gminy i gminne rady narodowe powołując w ich miejsce gromady i gromadzkie rady narodowe. Okres przygotowawczy do wcielenia w życie ustawy regulowała uchwała Rady Państwa i Rady Ministrów z dnia 24 lutego 1954 r. wraz z instrukcją „W sprawie zasad i trybu postępowania przy opracowywaniu projektów utworzenia nowych gromad”. W gminie Świekatowo do realizacji tych zaleceń przystąpiono 2 marca 1954 r. Wtedy to na posiedzeniu Prezydium GRN powołano Gminną Komisję Podziału Administracyjnego w składzie: Albin Karwasz - członek Prezydium PRN (przewodniczący), Jan Gackowski - przewodniczący Prezydium GRN, Jan Tomasiak - sekretarz Prezydium GRN, Marian Morzywałek - sekretarz GK PZPR i Antoni Jaroch - prezes Gminnej Spółdzielni. Organ ten, którego zadanie polegało na wytyczeniu granic gromady, ukonstytuował się 3 maja. Pierwszy jego projekt przewidywał utworzenie trzech gromad: w Świekatowie, Małych Łąkach i Sucheju. Ze względu na sprzeciw społeczności Lubani-Lipin projekt upadł. Po konsultacjach opracowano nowy wariant projek-

tu, który GRN w Świekatowie przedstawiła do zatwierdzenia Powiatowej Komisji Podziału Administracyjnego w Świeciu. Przewidywał on podział gminy na dwie gromady: Świekatowo i Sucha. W składzie tej pierwszej znalazły się dotychczasowe gromady: Świekatowo, Małe Łąki, Lubania-Lipiny, Tuszyny, Zalesie Królewskie i Lipienica. Proponowany podział zaakceptowała większa część społeczeństwa. Swoj sprzeciw wyraziła jedynie dawna gromada Jania Góra, którą w nowym podziale administracyjnym włączono do gromady Sucha. Jej postawa wynikała ze względów typowo pragmatycznych (odległość, stan techniczny dróg itp.). Warto zaznaczyć, że istniał projekt utworzenia siedziby gromady w Janiej Górze, jednak zgodnie z ustawą wieś ta nie spełniała warunków niezbędnych dla istnienia gromady.

Omawiany projekt podziału administracyjnego gminy Świekatowo otrzymał poparcie 14 radnych, natomiast trzech radnych z gromady Jania Góra wstrzymało się od głosu. Podział gminy władze wykorzystały do uporządkowania spraw związanych z powstaniem nowej siedziby rady w Świekatowie. W tym celu 15 czerwca 1954 r. odbyło się spotkanie aktywu międzygromadzkiego ze Świekatowa, Małych Łąg, Lubani-Lipin, Tuszyn i Zalesia Królewskiego. Zebrani, w liczbie 65 osób, podjęli decyzję o utworzeniu komitetu społecznego. Jego główne zadanie zmierzało do wykonania robót poprawiających infrastrukturę komunikacyjną gromady. Dnia 20 czerwca członkowie komitetu oraz sołtysi gromad zadeklarowali się do naprawy w czynie społecznym drogi w Świekatowie od toru kolejowego Bydgoszcz-Gdańsk do dworca Szewno. Z kolei w gromadzie Zalesie Królewskie postanowiono wyremontować drogę na odcinku 1,5 km. Podobne zobowiązania przyjęły inne gromady traktując je równocześnie jako czyn upamiętniający dziesięciolecie istnienia Polski Ludowej.

Ryc. 2. Pracownicy Gromadzkiej Rady Narodowej (siedzący przewodniczący GRN, Jan Gackowski, od lewej: Krystyna Czupryna - kierownik USC, Wiesława Ciechanowska - księgową, Alfons Jaroch - sekretarz, Henryk Szostakowski - organista, Józef Jaszkowski - woźny i stróż wiejski)

Pierwsze zebranie Gromadzkiej Rady Narodowej odbyło się 21 grudnia 1954 r. Wtedy też wybrano prezydium i zatwierdzono składy komisji. Przewodniczącym został Jan Gackowski, wybrany 21 głosami, a jego zastępcą Józefa Czajkowskiego (20 głosów). Funkcję przewodniczącego GRN J. Gackowski sprawował do lipca 1970 r. Jego zastępcą został Bogusław Kubalka.

Na pierwszym posiedzeniu Gromadzkiej Rady wybrano również sekretarza prezydium, którym została Krystyna Czupryna (20) oraz członków: Wawrzyńca Kozłowskiego (20) i Mariana Morzywałka (15). Do życia powołano także komisje: Finansowo-Budżetową, Rolną, Drogową, Urządzeń i Osiedli, Zdrowia i Oświaty. Warto zaznaczyć, że funkcjonująca od 1954 r. gromada Świekatowo początkowo swoim zasięgiem terytorialnym i administracyjnym nie obejmowała gromady Jania Góra. Dopiero po reorganizacji, która miała miejsce 1 stycznia 1961 r., Jania Góra została przyłączona do gromady Świekatowo, stabilizując ostatecznie jej granice.

Obszar nowo powstałej gromady Świekatowo obejmował 6447 ha, i był o 4437 ha mniejszy od obszaru gminy Świekatowo. Administratorem i twórcą polityki lokalnej na tym terenie była Gromadzka Rada Narodowa w Świekatowie, licząca początkowo 25, a następnie 27 i 31 radnych. Skład rady po wyborach z 1957 r. przedstawia poniższa tabela.

Tabela nr 6.

Radni Gromady Świekatowo wg stanu z 9 VIII 1959 r.

Lp.	Imię i Nazwisko	Miejscowość
1	Sylwestr Ginter	Świekatowo
2	Alfons Jarocho	„
3	Krystyna Czupryna	„
4	Tadeusz Jakoby	„
5	Antoni Glama	„
6	Józef Krzyżelewski	„
7	Tadeusz Sadowski	„
8	Jadwiga Samolewska	„
9	Janusz Materna	„
10	Bernard Gliniecki	„
11	Leon Angielczyk	Zalesie Królewskie
12	Jan Gackowski	„
13	Jan Garbacik	„
14	Józef Sznajdrowski	„
15	Jan Wesołowski	„
16	Antoni Bernard	Małe Łąkie
17	Edmund Brzeziński	„
18	Józef Miszczak	„
19	Marian Janowski	Lubania-Lipiny
20	Jan Klepezyński	„
21	Klemens Pipowski	„
22	Franciszek Rakowski	„
23	Walerian Gmys	Tuszyny
24	Wawrzyniec Kozłowski	„
25	Bronisław Radkowski	„
26	Jan Tomaszewski	„
27	Bolesław Zalewski	Lipienica

Źródło: AP Bydgoszcz, Prezydium Gromadzkiej Rady Narodowej w Świekatowie 1954-1969, sygn. 5, Lista obecności.

Następne wybory do rad narodowych i sejmku odbyły się 16 kwietnia 1961 r. Wtedy też wybrano 31-osobową Gromadzką Radę Narodową, w składzie której znaleźli się: ze Świekatowa - Tadeusz Sadowski, Janusz Materna, Krystyna Czupryna, Tadeusz Jakoby, Aleksy Ginter, Józef Krzyżelewski, Bernard Gliniecki, Michał Honc, Jan Rybarezyk, z Zalesia Królewskiego - Jan Gackowski, Józef Sznajdrowski, Jan Michalski, Jan Garbacik, Leon Angielczyk, z Tuszyn - Walerian Gmys, Jan Tomasik, Wiktor Karwasz, z Janiej Góry - Franciszek Jaszowski, Michał Hyjek, Jerzy Smeja, Leopold Kierzkowski, ze Stążek - Edmund Sułkowski, Franciszek Rakowski, Franciszek Rogalski, z Lubani Lipin - Klemens Pipowski, Henryk Wojciechowski, z Małych Łąk - Edmund Brzeziński, Stefan Sobiechowski, Józef Styra, z Lipienicy - Bolesław Załewski, natomiast Szewno reprezentował Bronisław Radkowski.

Wyniki wyborów wykazały, że wielu radnych zachowało swoje mandaty. Jak zwykle po wyborach i ukonstytuowaniu się rady powołano prezydium. Funkcję przewodniczącego powierzono ponownie Janowi Gackowskiemu. Również w składzie komisji i ich nazwach zaszły niewielkie zmiany. W końcowym okresie istnienia gromady Świekatowo (1970 r.) działało sześć komisji: Planowania Gospodarczego i Budżetu - przewodniczący Albin Karwasz, Dróg i Mienia Gromadzkiego - Tadeusz Sadowski, Kultury i Oświaty - Janina Madaj, Mandatowa - Józef Styra oraz Rolnictwa, Leśnictwa i Zaopatrzenia Ludności - Leon Angielczyk.

Istotne zmiany w funkcjonowaniu gromady Świekatowo przyniósł rok 1972. Wtedy to rozpoczęła się dyskusja poświęcona przyszłym losom gromady. Zgodnie z zaleceniami odnośnie reaktywowania gmin pojawiły się różne koncepcje. Jedną z nich przewidywała połączenie gromady Świekatowo z gromadą Serock i utworzenia w tej ostatniej siedziby Gminy. Sama gromada Świekatowo, ze względu na kryteria, jakie postawiono przyszłym gminom, nie mogła aspirować do tego zaszczytu. Po rozpatrzeniu możliwych wariantów i dyskusji działacze społeczni oraz władze gromady opowiedziały się za przyłączeniem Świekatowa do gminy Bukowiec. Od 1 stycznia 1973 r. do 2 kwietnia 1991 r. gromada Świekatowo terytorialnie i administracyjnie należała do gminy w Bukowcu. Jej delegaci partycypowali we władzach gminy reprezentując i artykułując potrzeby Świekatowa i okolicznych wsi.

4. Rolnictwo²⁹

Gmina Świekatowo należała do ośrodków typowo rolniczych. Podstawą utrzymania mieszkańców była praca na roli, natomiast głównym źródłem dochodów gminy podatek gruntowy. Poza tym gmina pobierała podatek od nieruchomości, od lokali, opłat administracyjnych i publicznych. Najważniejszym jednak elementem szeroko rozumianej gospodarki była ziemia.

Gleby Świekatowa i okolicznych wsi powstały na powierzchni akumulacji lodowcowej i rzecznej. Można je zaliczyć do grupy ziem średnio urodzajnych. W strukturze gleb dominuje klasa IVa i IVb, stanowiące około 53% ogólnego areal. Około 43% ziem zaliczone zostało do klasy V i VI, zaś pozostałe do klasy III. Powierzchnia gminy Świekatowo od 1945 r. do 1954 r. obejmowała obszar 10 884 ha, z czego 6945 ha stanowiły grunty uprawne, 2727 ha lasy i 1206 ha nieużytki. Wielkość gromad pod względem obszaru przedstawiała się następująco: Jania Góra - 3 611 ha, Lubania-Lipiny - 1451 ha, Sucha - 1427 ha, Tuszyny - 1241 ha, Świekatowo - 1217 ha, Zalesie Królewskie - 854 ha, Lipienica - 590,5 ha, Małe Łąki - 461,5 ha. W roku 1954, a więc po likwidacji gminy, obszar gromady Świekatowo wynosił 6447 ha. W użytkowaniu gospodarzy indywidualnych znajdowało się 4711 ha. Reaktywowana 2 kwietnia 1991 r. gmina w Świekatowie swoją powierzchnią jest zbliżona do dawnej gromady i obejmuje 6453 ha, w tym grunty orne stanowią 5227 ha.

Po zakończeniu działań wojennych dla władz gminy i mieszkańców Świekatowa priorytetową sprawą stało się zabezpieczenie i zasiedlenie gospodarstw będących do 1945 r. własnością Niemców. W tym celu, o czym wcześniej była mowa, powołano Gminną Komisję Osiedleńczą. Proces przejmowania tzw. gospodarstw poniemieckich rozciągnięty był w czasie. Nierzadko gospodarstwo posiadające tymczasowego zarządcę było dzielone bądź zmieniano właściciela. Z urzędu gospodarstwa poniemieckie otrzymywali repatrianci z kresów wschodnich. Do dnia 29 czerwca 1947 r. na terenie gminy Świekatowo, na gospodarstwach samodzielnych i zbiorowych (nie przekraczających trzech rodzin), osiedlono dwadzieścia dwie rodziny przybyłe ze Wschodu.

Niemniej ważnym problemem była realizacja postanowień Dekretu Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego o reformie rolnej. Na terenie gminy jego przepisom podlegały dwa majątki: Szewinek (166 ha), Szewno (457 ha) i domena państwowa Stażki (293 ha). Reformę rolną tych majątków przeprowadziła Gminna Komisja Reformy Rolnej we współpracy z komitetami folwarcznymi. Notabene żaden z majątków nie został w całości rozparcelowany. Również część osób, która w wyniku reformy otrzymała w większości pięciohektarowe działki, we wrześniu 1945 r. zrezygnowała z praw własności. Tutaj klasycznym przykładem był majątek Szewinek, własność Ernesta Buscha. Bezpośrednie przyczyny zwrotu przyznanych parcel miały wymiar pragmatyczny. Otóż parcelowany obiekt pozbawiony został przez Armię Radziecką inwentarza oraz zaplecza technicznego. Poza tym ziemia nie należała do urodzajnych (żytnioziemniaczana) i nadawała się raczej pod zalesienie niż uprawę. Pierwszy z argumentów może wydać się z pozoru nieistotny, jednak dla bezrolnych i małorolnych obejmujących ziemię jego znaczenie było decydujące. Nie należy zapominać, że w owym czasie siła pociągowa i wszelkiego rodzaju inwentarz był na przysłowiową wagę złota. Brak koni i zwierząt gospodarskich czynił ziemię bezużyteczną i nie dawał możliwości utrzymania rodziny. Tym bardziej, iż po otrzymaniu aktu nadania ziemi Państwowy Bank Rolny wyznaczał termin płatności. Pierwsza wpłata wynosiła 10% szacunkowej ceny wartości ziemi powiększonej o 1% opłaty administracyjnej.

Podobnie przebiegała reforma rolna majątku Szewno, własności Lucjana Mende, zamordowanego pod koniec wojny przez Rosjan. Zaraz po wyzwoleniu w pałacu majątku mieścił się szpital dla żołnierzy Armii Radzieckiej. Następnie całość została przejęta przez państwo i objęta dekretem o reformie. Ziemię przydzielono trzydziestu rodzinom (139 ha). Jednak i tutaj część zrezygnowała od razu, natomiast inni uczynili to dużo później, w latach pięćdziesiątych.

Opisane powyżej procesy dotyczące osadnictwa i reformy rolnej wpłynęły na liczbę i wielkość gospodarstw rolnych. W 1947 r. na terenie gminy znajdowało się 247 gospodarstw o powierzchni przekraczającej 10 ha. Największe z nich, w poszczególnych gromadach, ilustruje tabela nr 7. Jednak zdecydowana większość gospodarstw, bo aż 454, posiadała areal mniejszy niż 10 ha. Dla pełnego obrazu należy przytoczyć dane z 1967 r. Wtedy to gromada Świekatowo liczyła 665 gospodarstw rolnych, w tym tylko 163 powyżej 10 ha. Z pozostałych 502 gospodarstw aż 307 posiadało powierzchnię mniejszą niż 5 ha. Wielkość tych ostatnich niekorzystnie wpływała na ich rozwój i charakter produkcji. Małe gospodarstwa nie były w stanie rozwinąć hodowli i wprowadzić mechanizację. Dlatego też część ludności musiała szukać zatrudnienia poza terenem gminy, a potem gromady. W 1960 r. głównie w Bydgoszczy i Koronowie pracowało 326 osób, co stanowiło około 10% mieszkańców gromady.

Po zakończeniu wojny obok opisanych problemów dużo kłopotów mieszkańcom Świekatowa i okolicznych wsi sprawiała niska ilość inwentarza, a w niektórych przypadkach zupełny jego brak. Analogicznie sytuacja wyglądała w przypadku maszyn rolniczych. Aby nie dopuścić do powstania odłogów i zapewnić ciągłość produkcji korzystano z tak zwanej sąsiedzkiej pomocy. Polegała ona na wypożyczeniu koni, narzędzi rolniczych, zboża itp. dla rolników nie

Tabela nr 7.

Największe gospodarstwa w gminie Świewatowo (1949-1950)

Imię i Nazwisko	Gromada	Powierzchnia w ha
k. Jan Lehmann	Świewatowo	115,60
Stanisław Kaczmarek	„	45,38
Antoni Putynkowki	„	43,48
Jan Stróż	„	42,06
Franciszek Pepliński	„	31,77
Franciszka Klofta	Lubania-Lipiny	39,86
Franciszek Flor	„	27,27
Franciszek Rakowski	„	24,21
Anastazy Kufel	„	18,00
Wacław Spychalski	„	17,50
Antoni Roczyniański	Lipienica	76,71
Antonina Patocka	„	46,68
Józef Dobaczewski	„	35,61
Marcin Smerliński	„	27,45
PGR - Szewinek	„	164,76
Jan Piotr Szulc	Sucha	91,38
Franciszek Kulczyk	„	39,86
Walerian Glazik	„	35,57
Andrzej Kulczyk	„	35,00
Mikołaj Kulyk	„	33,13
Jan Kallas	Jania Góra	20,81
Leon Felkowski	„	19,88
Franciszek Różycki	„	18,05
Franciszek Kempa	„	15,14
Teodor Berylski	„	15,00
Antoni Szulc	Małe Łąkie	49,09
Stefan Szymański	„	22,14
Leon Klejbot	„	18,80
Stefania Hepka	„	17,67
Józef Rzeźnikowski	Tuszyny	27,61
Ludwika Gackowska	„	25,00
Stanisław Olender	„	19,25
Ignacy Stodólski	„	18,75
Jan Sykutera	„	18,45
Władysław Słomiński	Zalesie Król.	33,84
Antoni Szczęsny	„	31,39
Maks Rybak	„	29,00
Marian Szczęsny	„	26,97
Józef Sznajdrowski	„	24,26

Źródło: AP Bydgoszcz, Akta Gminy Świewatowo, sygn. 23 i 24, Wykazy gospodarstw na rok podatkowy

będących w stanie samodzielnie realizować produkcji. Oczywiście usługi w zakresie pomocy sąsiedzkiej były odpłatne. Rozliczano się w formie pieniężnej bądź świadczeniach rzeczowych, których wielkość uzgadniali bezpośrednio zainteresowani. Niemniej ogólne wynagrodzenie ustalała Gminna Rada Narodowa. I tak w 1946 r. wynagrodzenie za najem pary koni dziennie wynosiło 30 kg żyta plus wyżywienie dla furmana. Za całokształt tego typu akcji odpowiedzialny był sołtys gromady. Warto tu zaznaczyć, że wzajemna pomoc realizowana była również w latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych. Na przykład w 1959 r. Prezydium Gromadzkiej Rady Narodowej w Świekatowie przy współpracy sołtysów opracowało plan sąsiedzkiej pomocy dla 19 gospodarstw małorolnych. Ustalono także cennik, według którego za zaoranie 1 ha na głęboko płacono 240 zł, za średnio głęboko 200 zł. Z kolei za zabronowanie, sianie i redlenie 1 ha płacono 80 zł. Powyższe ustalenia wynikały z kompetencji Rady Narodowej posiadającej prawo do ingerowania w terminarz prac polowych.

Przełom lat czterdziestych i pięćdziesiątych na terenie gminy Świekatowo to okres propagowania idei budowy spółdzielni produkcyjnych. Był to element świadomej polityki mającej na celu ubezwłasnowolnienie chłopów poprzez zabranie im ziemi, a tym samym uzależnienie od państwa jako zbiorowego pracodawcy i decydenta. Wcześniej taki los spotkał majątki ziemskie, które nie znalazły nabywców w czasie tzw. reformy rolnej. Będące w posiadaniu państwa stały się podstawą do utworzenia Państwowego Gospodarstwa Rolnego (PGR) Szewno i Łaszewo. „Niestety”, ziemia chłopów była poza kontrolą państwa. Aby zmienić ten stan rzeczy w roku 1950 w gromadach odbyły się pierwsze zebrania inicjujące prace organizacyjne nad tworzeniem spółdzielni jako gospodarstw kolektywnych. Rozpoczęła się na szeroką skalę akcja indoktrynacyjna zmierzająca do wykazania wyższości gospodarowania zespołowego nad indywidualnym. Jaki odzew w społeczeństwie posiadała akcja, najlepiej zobrazuje to cytaty z wypowiedzi radnego „... w gromadzie Sucha odbyły się zebrania gromadzkie, ale akcja uświadamiania nie daje pozytywnych efektów z powodu nieświadomości rolników, którzy w Suchoj okazują opór we wszystkich zamierzeniach. Większość to gospodarze duzi - kułacy. Rolnicy drobni nie mogą dać gwarancji bytowania spółdzielni z braku dostatecznej ilości ziemi i wkładu inwentarza ...”³⁰ Ta niezwykle wymowna ilustracja nastrojów była adekwatna do postawy innych gromad. Stąd też władze gminy pod naciskiem Komitetu Gminnego PZPR podjęły (odgórną) decyzję o zorganizowaniu spółdzielni w Małych Łąkach. Realizacja zamierzeń trwała dwa lata. Dopiero 12 stycznia 1952 r. z jedenastu członków biedoty wiejskiej zorganizowano spółdzielnię produkcyjną, o przewrotnej nazwie „Potęga”.³¹ Od początku istnienia ten paradoksalny twór systemu politycznego pozbawiony był pomocy ze strony gminy, systemu kontroli, a co najważniejsze - nie spełniał warunków gospodarczych. Pierwotnie spółdzielnia dysponowała 80 ha arealem ziemi. Jednak według oceny władz obszar spółdzielni nie gwarantował jej rozwoju, stąd powiększono go o następne 80 ha z Państwowego Funduszu Ziemi. Efektywność gospodarowania pozostawiała wiele do życzenia. Otóż średni plon czterech zbóż z ha wynosił w 1953 r. - 7q, a w 1954 r. - 5q. Dla porównania średnie plony gminy wahały się w granicach średniej powiatu świeckiego i wynosiły 13,8 q z ha. Osiągnięcia spółdzielni nie powinny dziwić, gdyż - jak napisano w sprawozdaniu: „... członkowie spółdzielni poprzez szkolenie ideologiczne nabywają zamiłowanie do gospodarowania zespołowego...”

Istniejąca spółdzielnia produkcyjna dla władz oznaczała realizację politycznego zadania z jednej strony, z drugiej zaś służyła za niezbyt lotny argument propagandowy. Ten ostatni nie przynosił efektów, natomiast kolektywizacja musiała być kontynuowana. W tym celu pod presją miejscowej PZPR Gminna Rada Narodowa podjęła uchwałę zobowiązującą radnych do prowadzenia akcji uświadamiającej i podpisania przez nich deklaracji o przystąpieniu do spół-

dzielni. Tego typu decyzja w swoich zamiarach była dość przejrzysta. Radni zgłaszający akces do spółdzielni stawali się nie tylko przykładem, ale również potencjalnymi twórcami komitetów założycielskich. Być może dlatego ich deklaracje zostały bez pokrycia.

Mimo oporów społecznych, w tym także radnych, proces tworzenia spółdzielni postępował. W 1953 r. zorganizowano dwie dalsze spółdzielnie: w Lubani-Lipinach i Stążkach. Trzy lata później, a dokładnie 10 lutego 1956 r., powstała spółdzielnia w Świekatowie pod nazwą „Chłopski Czyn”. W okresie kolektywizacji rolnictwa na terenie gromady zdołano założyć cztery spółdzielnie o łącznej powierzchni około 400 ha, co stanowiło 8,5% obszaru całej gromady.³² Jeżeli uwzględnimy obszar Państwowych Gospodarstw Rolnych, 17% powierzchni gromady, to okaże się, że prawie jedna czwarta ziem gromady znajdowała się pod kontrolą państwa. Taki stan posiadania istniał do końca 1956 r., po czym wszystkie spółdzielnie „zmarły” śmiercią naturalną, a część ziemi zasiliła skarb państwa.

Zgodnie z obowiązującymi w 1949 r. przepisami administracyjnymi gmina musiała określić swoją tożsamość produkcyjną. W tym celu Zarząd Gminy postanowił zaszerzegać całą gminę do III sfery ekonomicznej, a gromadę Świekatowo do grupy gospodarstw zbożowo-hodowlanych. Pozostałe gromady, tj. Małe Łąki, Zalesie Królewskie, Janią Górę, Lubania-Lipiny, Tuszyń i Lipieniec, zaliczono do gospodarstw ziemniaczano-żytnich. Podział taki wynikał przede wszystkim z charakteru produkcji.

Tabela nr 8.

Struktura gruntów Gromady Świekatowo w ha

Użytkownik gruntów	Powierzchnia ogólna	Grunty orne	Łąki i pastwiska	Lasy	Pozostałe grunty	
					Ogółem	Nieużytki
Gospodarstwa indywidualne	4733	3655	478	174	414	144
PGR	926	748	71	39	68	15
Państwowe gosp. pomoc.	312	58	7	78	168	3
PFZ	422	331	51	19	21	21
Wspólnoty i grunty grom.	54	20	4	23	7	-
Ogółem ha	6447	4812	611	333	678	182

+ Sady stanowiły 13 ha.

Źródło: Opracowanie

W ogólnej powierzchni upraw gromady Świekatowo dominowały zasiewy zbożowe. Obejmowały one ponad 50%, tj. około dwóch tysięcy ha, wszystkich upraw. W tym aspekcie produkcji rolnej gromada Świekatowo oscylowała w granicach średniej powiatu świeckiego (55%).³³ W strukturze czterech upraw zbożowych królowało żyto. Przeciętnie zajmowało ono obszar od 75-85%. Na przykład w 1959 r. powierzchnia wszystkich zbóż wynosiła 2005 ha, z czego żyto zajmowało około 1800. W okresie powojennym jego uprawa zmniejszała się minimalnie, lecz nie kosztem zbóż, a raczej mieszanek zbożowych. Tendencja ta szczególnie widoczna stała się

w latach dziewięćdziesiątych. Otóż w 1992 r. na ogólny areal zbóż wynoszący 2300 ha żyto stanowiło 1180 ha natomiast mieszanka zbożowa 700 ha. Średni plon żyta z hektara wynosił: w 1959 r. - 13 q, 1966 - 17 q i w 1992 - 22,4 q. Warto tutaj zaznaczyć, że przeciętne plony tego zboża były niższe od średniej dla powiatu świeckiego.

Tabela nr 9.

Struktura gruntów prywatnych gromady Świekatowo w 1964 r.

Wieś	Liczba gospodarstw	Powierzchnia ogólna	Grunty orne	Sady	Łąki	Pastwiska	Lasy	Inne grunty
Jania Góra	132	436.99	383.38	-	25.21	2.57	6.74	15.1
Lipienica	21	395.72	259.60	0.40	19.49	23.86	67.27	25.1
Lubania-Lipiny	76	688.38	569.14	4.64	8.70	38.56	33.15	34.2
Małe Łąki	62	411.41	313.69	-	27.10	12.58	19.63	38.4
Stążki	43	415.63	320.74	5.56	33.44	16.56	17.52	21.1
Świekatowo	193	1059.77	844.73	12.94	60.54	16.82	6.90	118
Tuszyny	79	713.01	569.91	-	32.80	47.9	31.34	31.1
Zalesie Król.	120	763.99	515.37	-	80.35	70.82	44.38	53.1
Razem	726	4884.90	3780.5	23.54	287.63	227.67	226.92	336.1

Źródło: Opracowanie.

Wśród innych upraw dominowały ziemniaki zajmujące około 18% wszystkich upraw. I tutaj, podobnie jak w przypadku żyta, występowała tendencja zniżkowa. O ile w 1963 r. obejmowały powierzchnię 723 ha, w 1988 r. - 620 ha, to w 1992 r. obsadzono nimi tylko 310 hektarów. Produkcja tej rośliny przez pierwsze powojenne dwudziestolecie przeznaczona była na podstawową paszę dla rozwijającej się hodowli trzody chlewnej. W okresie późniejszym ziemniaki skutecznie były wypierane przez inne pasze stosowane w produkcji zwierzęcej. Ważną rolę odgrywały rośliny pastewne: buraki, łubin, seradela, lucerna i koniczyna. Mimo to w gromadzie Świekatowo występowały one w ilościach śladowych, tzn. po kilkanaście hektarów.

Wielkość plonów z hektara gminy i gromady Świekatowo była minimalnie niższa niż powiatu świeckiego i oscylowała wokół średniej krajowej. Niemniej wykazywała tendencję rosnącą. Możliwe to było dzięki podniesieniu i upowszechnieniu kultury rolnej. Do gospodarzy trafiały coraz większe ilości nawozów mineralnych, wyselekcjonowanych sadzeniaków, ziarna kwalifikowanego, a także środków ochrony roślin. Zwiększenie wydajności plonów stało się możliwe dzięki melioracji gruntów i permanentnej mechanizacji rolnictwa. Tradycyjny sprzęt rolniczy i metody pracy powoli, aczkolwiek skutecznie, znikają z krajobrazu Świekatowa. Ciągniki zajęły miejsce koni, samochody - wozów, a maszyny konne ustąpiły miejsca mechanicznym bądź elektrycznym. Również w hodowli pojawiły się doskonalsze gatunki zwierząt.

W gminie i gromadzie Świekatowo w zasadzie można było spotkać wszystkie rodzaje zwierząt gospodarskich (zob. tabela nr 10). Wśród bydła rozpowszechniona była rasa nizinna, czarno-biała. Sama hodowla krów pełniła dwa zadania. Pierwszym była produkcja mleka, drugim zaś bydła i młodzięży rzeźnej. Z tej sfery produkcji korzystała także Spółdzielnia Mleczarska w Świekatowie. We własnym zakresie prowadziła zlew mleka, odśmietanczarnię, odprowa-

Tabela nr 10.

Pogłowie zwierząt gospodarskich w sztukach

Rodzaj zwierząt	1950	1959	1963	1967	1970	1988
Bydło	1864	1542	1688	2183	2651	-
w tym krowy	1000	1259	1121	1277	1279	2549
Trzoda chlewna	3807	2965	3618	4295	4538	9034
Konie	874	551	702	554	546	-
Owce	874	782	764	1016	990	-
Ptactwo domowe	22418	-	28422	29177	-	-

Źródło: AP Bydgoszcz, Zespół AGŚ, PGRN, w Świekatowie oraz dane Urzędu Gminy w Świekatowie.

dzata mleko odtłuszczone z jednoczesną produkcją serów tłustych. Szczytowy zlew mleka przypadał na miesiące marzec-październik i np. w 1959 r. wynosił 4650 litrów dziennie. W produkcji bydła w latach sześćdziesiątych przodowały Stążki i Lubania-Lipiny, z kolei w latach osiemdziesiątych - Zalesie Królewskie i Świekatowo.

Obok produkcji bydła ważne miejsce zajmowała hodowla trzody chlewnej. I tutaj, podobnie jak w przypadku bydła, produkcja w przeliczeniu na 100 ha była prawie identyczna ze średnią powiatu świeckiego. W latach sześćdziesiątych najczęściej trzody produkowano w Tuszynch i Świekatowie, z kolei w latach osiemdziesiątych - w Świekatowie i Janiej Górze. Wśród ras hodowlanych dominowały bekony, aczkolwiek występowały również tuczniki mięsno-słoninowe.

Czytając niniejszą historię rozwoju rolnictwa gminy Świekatowo można odnieść wrażenie, że poza okresem kolektywizacji przebiegała ona bezkonfliktowo i koncentrowała się na sferze gospodarki. Jest to iluzoryczne wrażenie pomijające piętno, jakie na obrazie wsi zostawiła polityka gospodarcza naszpikowana treściami ideologicznymi. Szczególnie uciążliwe dla rolników były obowiązkowe dostawy żyta, ziemniaków i żywca wieprzowego, zwane kontyngentem. Ten element planowanej gospodarki centralistycznej, podobnie jak i reforma rolna, niekorzystnie wpłynął na rozwój rolnictwa. Gospodarstwa z uwagi na kontyngent musiały produkować wszystko, gdyż nie wywiązanie się z dostaw zagrożone było postępowaniem administracyjnym i karą pozbawienia wolności. Na przykład w 1959 r. gromada Świekatowo w ramach kontyngentu zobowiązana była dostarczyć 560 ton zboża, 1330 ton ziemniaków i 124 tony żywca. Powyższego planu nie wykonano w żadnej dziedzinie. Do jego realizacji zabrakło: 120 ton zboża, 350 ton ziemniaków i 19 ton żywca. Dla 27 rolników sporządzono tytuły egzekucyjne. Oczywiście w niektórych przypadkach, uzasadnionych wg władz gminy, dla rolników zalegających z dostawami stosowano ulgi. Jednak generalnie dbano o realizację obowiązkowych dostaw. Opomnych karano, wykorzystując ich niekiedy do rozgrywki politycznej jako kułaków, bądź przeciwników władzy ludowej. Pewne rozluźnienie gorsetu politycznego i gospodarki rolnej nastąpiło po 1956 r. Mimo to rolnictwo nadal było podporządkowane gospodarce socjalistycznej. Zgodnie z jej założeniami o rodzaju produkcji, jej modernizacji (np. „talony” na ciągniki), a przede wszystkim cenach decydowało państwo. Ono też utrzymywało przy życiu zbiorowe formy gospodarowania w postaci pegeerów i nielicznych spółdzielni produkcyjnych. Jego opiekuńczość obejmowała również tzw. gospodarstwa chłopo-robotnicze poprzez gwarantowanie ich właścicielom miejsc pracy w przedsiębiorstwach państwowych. Sytuacja w rolnictwie w Świekatowie, podobnie jak i w całej Polsce, zmianie uległa w 1989 r., kiedy to w sektorze gospodarki rolnej zaczęła obowiązywać ekonomia kapitalizmu.

5. Warunki socjalno-bytowe ludności

W okresie tak zwanej „Polski Ludowej” w życiu mieszkańców Świekatowa zaszły dość istotne zmiany. Większość z nich, mimo budowy nowego ustroju (socjalistycznego), była naturalną konsekwencją cywilizacyjnego rozwoju polskiej wsi. Dzięki odbudowie i rozbudowie gminy nastąpiła likwidacja bezrobocia, powstała nowa infrastruktura, a tym samym poprawie uległa sytuacja socjalno-bytowo miejscowej ludności. Jednocześnie permanentny rozwój gminy, a potem gromady zaowocował wzrostem i jakością świadczonych usług.

Na początku, w zniszczonej i obciążonej świadczeniami rzeczowymi gminie życie było niezwykle trudne. Zasadniczym problemem dla liczącej 3975 osób gminy (rozwój statystyczny Świekatowa przedstawia tabela nr 11) stała się odbudowa zniszczeń, kwestia mieszkań oraz pomocy socjalnej. Skromne dochody gminy oraz skala potrzeb spowodowały, że władze lokalne w niewielkim stopniu mogły zaspokoić potrzeby społeczne. Stąd większość z nich, np. odbudowa zniszczonych gospodarstw, odbywała się w oparciu o indywidualne środki i siły. Niemniej jednak Gminna Rada Narodowa starała się na bieżąco i w miarę możliwości udzielać pomocy.

Szczególną troską objęła osoby, które z przyczyn losowych znalazły się w trudnej sytuacji materialnej. W 1946 r. Zarząd Gminy sprawował opiekę nad około 150 tego typu osobami, udzielając im doraźnej pomocy. Na przykład z okazji Świąt Bożego Narodzenia (1946) gmina obdarowała swoich podopiecznych prezentem gwiazdkowym w postaci 0,5 kg mięsa wieprzowego. Z upoważnienia Zarządu Gminy Aleksy Jaroń (mistrz rzeźniczy) przy współudziale Komisji Opieki Społecznej dopełnił formalności handlowych i rzeźniczych. W tym samym roku z pomocy Zarządu skorzystały również dzieci szkolne. To właśnie dla nich zorganizowano gwiazdkę, na którą władze gminy wyasygnowały kwotę 10 000 zł.

Trudne warunki okresu powojennego, a przede wszystkim kłopoty z zaopatrzeniem nie pozostały bez wpływu na działalność aprowizacyjną gminy. Aby zabezpieczyć byt niektórych rodzin Zarząd podjął decyzję o przyznaniu im zboża. Swoim zasięgiem, co wydaje się faktem kuriozalnym, objęła ona również te rodziny, które wywiązały się ze świadczeń rzeczowych.³⁴ Sprawy aprowizacji dotyczyły nie tylko zboża, ale również innych produktów. Na przykład w 1945 r.

Tabela nr 11.

Struktura ludności gminy i gromady Świekatowo w okresie 1946-1992

Miejscowość	Mężczyźni		Kobiety		Ogółem		
	1946	1964	1946	1964	1946	1964	1992
Świekatowo	-	391	-	409	-	800	1044
Jania Góra	-	246	-	274	-	520	459
Lipienica	70	62	59	57	129	119	93
Tuszyny	201	282	234	315	435	597	616
Zalesie Król.	252	260	284	254	536	514	457
Sucha	488	-	483	-	971	-	-
Lubania-Lipiny	-	172	-	188	-	360	280
Małe Łąki	-	115	-	110	-	225	150
Stążki	-	154	-	169	-	323	334
Ogółem		1682		1776	3975	3458	3433

* Mieszkańców Szewna ujęto w statystyce Tuszyn

Źródło: Zestawienie własne na podstawie materiałów AP w Bydgoszczy oraz innych.

gmina Świekatowo otrzymała dodatkowo 500 kg cukru przeznaczonego do podziału dla osób, które wywiążą się z kontyngentu zbożowego.

Innym problemem utrudniającym życie społeczności lokalnej były zarówno relatywnie wysokie ceny, jak również brak zasobów pieniężnych u ludności. Aby zobrazować relacje cenowe (zob. tab. nr 12), należy szczególną uwagę zwrócić na dochody finansowe. Otóż za 100 kg żywea wieprzowego, w skupie, rolnik otrzymywał 18 000 zł, natomiast za 100 kg zboża 3000 zł. Z kolei w okresie żniw robotnik rolny za tzw. dniówkę żądał maksymalnie około 500 zł. Mimo pauperyzacji ludności i tak w zaopatrzeniu gminy Świekatowo występowały duże niedobory. W 1947 r. wśród artykułów trudnych do nabycia znajdowały się: tłuszcze, masło, kawa zbożowa, soda i proszek. Ponadto w sklepach w Świekatowie, Janiej Górze, Lipienicy i Szewnie występował brak chleba i mąki. Notabene kłopoty z zaopatrzeniem w artykuły pierwszej potrzeby pojawiały się również w latach następnych i były z reguły odzwierciedleniem sytuacji w kraju.

Tabela nr 12.

Przeciętne ceny niektórych artykułów w 1947 r.

Produkt (1 kg)	Cena	Produkt (1 kg)	Cena
Chleb żytni	29	Ziemniaki	6
Mięso wieprzowe	242	Ryby	120
Mięso wołowe	190	Herbata	2800
Kawa prawdziwa	1250	Cukier	175
Ser tłusty	350	Oceł	90
Masło	400 i 480		

Źródło: AP Bydgoszcz, Starostwo Powiatowe Świeckie, sygn. 93, s. 115.

Działalność socjalna gminy sprowadzała się nie tylko do akcji doraźnych, ale również ciągłych. Przejawem tych ostatnich było przyznawanie pomocy finansowej osobom starym, chorym i ułomnym. Nie zapomniano też o młodzieży uczącej się w szkołach średnich. Dla nich Zarząd Gminy fundował stypendia umożliwiając w ten sposób kształcenie dzieci z rodzin biednych. W 1947 r. wysokość stypendium wynosiła 400 zł miesięcznie, a rok później 1000 zł.

Pomoc socjalna dotyczyła także przypadków losowych. Do nich należała partycypacja gminy w kosztach pogrzebu czy leczenia choroby. Obejmowała także ofiary klęsk żywiołowych. Na przykład 21 kwietnia 1948 r. po pożarze domu Henryka Krzywoszyńskiego jego lokatorzy (robotnicy i inwalidzi) znaleźli się bez środków do życia. Aby choć częściowo zrekomensować poniesione straty Zarząd Gminy wyasygnował dla pogorzalców pomoc w kwocie 1000 zł na osobę.

Innym problemem, który towarzyszył mieszkańcom gminy Świekatowo od zakończenia wojny do 1957 r., był brak stałej opieki zdrowotnej. Miejscowa ludność, aby skorzystać z porad lekarskich czy stomatologicznych, musiała wyjeżdżać do Bukowca, gdzie mieścił się ośrodek zdrowia. W samej gminie jedynie kobiety mogły korzystać z usług położnej, Anny Rulewskiej. Diametralnej zmianie sytuacja w zakresie opieki medycznej uległa dopiero w 1957 r. Wtedy to z inicjatywy miejscowej ludności i przedsiębiorczości Prezydium Gromadzkiej Rady Narodowej utworzono w Świekatowie (w budynku GRN) Punkt Felczerski. W jego strukturze znalazła się poradnia ogólna, gabinet zabiegowy i gabinet dentystryczny. Stałym lekarzem Punktu został st. felczer medycyny Janusz Materna, a funkcję położnej pełniła jego żona, Zofia. Badania stomatologiczne prowadził lekarz dojeżdżający z Pruszcza Pomorskiego. Zadanie placówki sprowadzało się nie tylko do zapewnienia opieki medycznej dla mieszkańców gromady

Świekatowo i Sucha (około 4650 osób), ale również organizowania profilaktyki. W tym celu m.in. Janusz Materna w ciągu roku dwukrotnie wykonywał badania w szkole. Równocześnie realizował praktykę wynikającą z roli punktu medycznego. W tym zakresie felczer ze Świekatowa udzielał ponad 2 tys. porad rocznie, w tym prawie 200 w domu pacjenta.

Oprócz Punktu Felczerskiego od lutego 1957 r. w Świekatowie swoją działalność zainicjował punkt apteczny. Istnienie dwóch placówek służby zdrowia pozwoliło zagwarantować lepszą opiekę medyczną. Poza tym znacznie skróciło czas uzyskania porady lekarskiej. Wymownym argumentem świadczącym o efektywności służby zdrowia w Świekatowie było obniżenie wskaźnika śmiertelności mieszkańców. O ile do 1957 r. wynosił on od 45 do 68 osób rocznie, to po 1957 wahał się w granicach od 18 do 28 osób. Z tej liczby od 30-40% zgonów przypadało na nowotwory złośliwe.

Wymierne efekty służby zdrowia z jednej strony, z drugiej zaś jej kłopoty lokalowe zobligowały mieszkańców gromady do aktywizacji działań na rzecz budowy ośrodka zdrowia. Inicjatywę w tym zakresie podjęto w 1965 r. Dzięki dużemu zaangażowaniu społeczności lokalnej i władz gromady trzy lata później budowę zakończono. Poprawie uległa zarówno baza lokalowa, wyposażenie medyczne oraz jakość świadczonych usług.

Na zmianę warunków życia ludności Świekatowa i okolicznych wsi wpłynęła bez wątpienia elektryfikacja gospodarstw domowych. Jej problem od 1949 r. poruszany był wielokrotnie, jednak zawsze rzeczywistość odbiegała od deklaracji. Dopiero w 1958 r. zelektryfikowano wieś Świekatowo, rok później Zalesie Królewskie, w 1960 r. Małe Łąki a jesienią 1961 r. Janią Górę. Upowszechnienie elektryczności pozwoliło ludności na korzystanie nie tylko z oświetlenia, ale radia i telewizji. W przypadku mass mediów następował ich szybki wzrost. O ile w 1968 r. wskaźnik radiodbiorników na 100 mieszkańców wynosił 9%, telewizorów - 4,1%, to rok później dane były następujące: 9,7% radiodbiorników i 6,2% telewizorów. Ale elektryczność to nie tylko radia i telewizory. Do gospodarstw domowych wkroczyły pralki, lodówki, dojarki i inny sprzęt usprawniający prace domowe. Urządzenia mechaniczne zastąpiły silniki elektryczne. Od tej pory kieraty (maneże) napędzające młockarnie czy siewczkarnie zaczęły przechodzić do historii powiększając składy złomu.

Nieodłącznym elementem wzrostu poziomu życia był rozwój sieci placówek handlowo-usługowych. Zmianie uległa ich specyfika. W okresie międzywojennym i tuż po wojnie znajdowały się one w rękach prywatnych, natomiast w czasach tzw. Polski Ludowej miały charakter spółdzielczy bądź państwowy. Niemniej w każdej większej wsi istniał sklep spożywczy. Zaczęły pojawiać się również sklepy branżowe. I tak do połowy lat sześćdziesiątych w Janiej Górze istniał sklep tekstylny, który następnie przeniesiono do Świekatowa. W Janiej Górze zaś zorganizowano sklep z tak zwaną konfekcją gotową. Rozwój placówek handlowych i zakres ich usług stanowił duże ułatwienie dla mieszkańców gromady. Podstawowe towary mogli kupić na miejscu bez konieczności wyjazdu do Bydgoszczy. Istotne zmiany w zakresie usług handlowych zaszły w latach siedemdziesiątych. Wtedy to w Świekatowie oddano do użytku pawilon handlowy powiększając tym samym ofertę usług. Warto zaznaczyć, że w połowie lat sześćdziesiątych gromada uruchomiła również zakład gastronomiczny.

W zakresie usług nie można pominąć dwóch ważnych instytucji towarzyszących gospodarce rolnej, tj., Gminnej Spółdzielni „Samopomoc Chłopska” i Banku Ludowego. Ta pierwsza, o której wcześniej była już mowa, początkowo swoją siedzibę posiadała w Janiej Górze. W 1962 r. przeniosła się do Świekatowa Wschodniego i zajęła pomieszczenia obok przejazdu kolejowego. Poza typową działalnością do jej osiągnięć należy zaliczyć wybudowanie w latach 1963-66 mieszalni pasz, warsztatów mechanicznych oraz piętnastotonowej wagi wozowej. W tym samym czasie, tj. w 1963 r., w Świekatowie swoją działalność rozpoczął Bank Ludowy. Ta zloka-

lizowana w budynku obok Spółdzielni instytucja zajmowała się realizacją wszystkich formalności finansowych mieszkańców gromady Świekatowo i Sucha.

Duży wpływ na życie mieszkańców Świekatowa i okolicznych wsi posiadała infrastruktura komunikacyjna. Drogi przebiegające przez teren gromady swoim wyglądem przypominały raczej trakty lub to, co obecnie nosi nazwę „dróg polnych”. Ich miękka nawierzchnia, przy zmienionych warunkach klimatycznych (pory roku) i sezonowym natężeniu ruchu powodowała duże trudności zarówno w ruchu kołowym, jak i pieszym. Dodatkowo do niszczenia dróg przyczyniały się pojazdy konne wyposażone w większości w koła pokryte żelaznymi obręczami, które zostawiały trwałe ślady na mokrych drogach. Warto w tym miejscu zaznaczyć, że na terenie gminy Świekatowo w latach czterdziestych znajdowały się 404 wozy konne, 85 bryczek, 5 motocykli i 553 rowery. Stan techniczny dróg oraz związane z nim kłopoty komunikacyjne stały się bezpośrednim bodźcem do budowy dróg wewnątrz wsi oraz zewnętrznych, łączących poszczególne wioski. Dzięki aktywności społeczeństwa (czyny społeczne), szczególnie w latach sześćdziesiątych, wiele odcinków dróg pokryto tzw. twardą nawierzchnią. Na przykład w Świekatowie najpierw położono bruk, a potem w 1960 r. wybudowano szosę do Świekatowa Wschodniego. Z kolei w Zalesiu Królewskim szosę wybudowano w 1962 r. Obie miejscowości nawierzchnią asfaltową połączono dopiero w 1967 r. Podobne prace realizowano w innych miejscowościach gromady powiększając tym samym permanentnie sieć dróg asfaltowych.

Pisząc o historii Świekatowa nie sposób pominąć organizacji społecznej czuwającej nad bezpieczeństwem mieszkańców i ich materialnym bogactwem. Organizacja, o której mowa, to Ochotnicza Straż Pożarna (OSP).³⁴ Wprawdzie jednostka ta istniała już przed II wojną światową (założona z inicjatywy Stefana Nowickiego w 1925 r.), to jednak jej intensywny rozwój przypada na lata powojenne. Wtedy też oprócz Świekatowa Ochotnicza Straż Pożarna powstała w Zalesiu Królewskim, Janiej Górze i Lubani-Lipinach. Organizacyjnie jednostki te podlegały Komendantowi Rejonowemu Straży w Świekatowie. Początkowo jednostki te dysponowały skromnym wyposażeniem, w składzie którego dominowały ręczne sikawki, a następnie motopompy (1947 r.). Aby poprawić profilaktykę i bezpieczeństwo przeciwpożarowe, w lipcu 1947 r. powołano do życia Gminną Komisję Przeciwpożarową.³⁵ Przewodniczącym Komisji został Aleksy Jaroń, zaś członkami: Florian Ginter i Stanisław Chyła. Komisja, podobnie jak i Urząd Gminy, partycipowała w rozwoju Ochotniczej Straży Pożarnej w Świekatowie. Efektem tej współpracy było zakupienie w 1949 r. dla potrzeb miejscowej straży samochodu półciężarowego, w 1956 r. samochodu ciężarowego, a w 1962 r. wozu bojowego. Ukoronowaniem zaplecza technicznego świekatowskiej straży było zakupienie w 1969 r. beczkowozu.

Rozwój straży oraz brak pomieszczeń niezbędnych dla bazy technicznej stał się bodźcem do podjęcia decyzji o budowie remizy strażackiej. Dzięki poparciu władz gromady budowę rozpoczęto w 1955 r. Duże zaangażowanie członków OSP, mieszkańców Świekatowa, a także szybkie tempo robót zaowocowało sfinalizowaniem budowy już w 1956 r. Oprócz remizy do użytku, na piętrze, oddano również świetlicę dla dzieci i młodzieży. Warto dodać, iż remizy strażackie budowano również w innych miejscowościach gromady. Na przykład w Lubani-Lipinach remizę strażacką oddano do eksploatacji w 1961 r.

Ochotnicza Straż Pożarna ze Świekatowa uczestniczyła w likwidacji pożarów nie tylko na terenie gminy. Brała czynny udział w akcjach gaśniczych w Borach Tucholskich, Pruszczu, a nawet wyjeżdżała do Bydgoszczy. W samej gromadzie pożary nie były zjawiskiem częstym. Na przykład w latach 1967-1970 wybuchło ich dziesięć, w tym sześć w gospodarstwach indywidualnych. Oprócz akcji gaśniczych strażacy prowadzili działalność profilaktyczną. W tym celu organizowano w szkołach pogadanki, a także kontrole zabezpieczenia przeciwpożarowego

w jednostkach uspołecznionych i gospodarstwach indywidualnych. Poza tym straż pożarna uczestniczyła w wielu przedsięwzięciach społecznych. Szczególny wkład wniosła przy budowie szkoły podstawowej w Świekatowie. Taka postawa była efektem operatywności jej kierownictwa. W okresie powojennym funkcję komendanta straży pełnili m.in.: Tadeusz Jakoby, Władysław Chyła, Witold Czajkowski i Małczyński.

6. Kultura i oświata³⁶

Wśród wielu sfer życia społecznego mieszkańców Świekatowa i okolicznych wsi na uwagę zasługuje historia rozwoju oświaty i kultury. Te dwa nieodłączne elementy tzw. życia duchowego towarzyszyły społeczności lokalnej od pokoleń. Jednak największe zmiany dokonały się niewątpliwie po 1945 r.

Zakończenie działań wojennych obnażyło spustoszenia i zniszczenia, które dotknęły oświatę w okresie wojny i okupacji. Większość budynków szkolnych, a także ich wyposażenie została bądź zniszczona, bądź zdewastowana. Przykładem może być obiekt oświatowy w Tuszyńskich, który - trafiony pociskiem artyleryjskim - uległ uszkodzeniu w 50%. Podobny los spotkał drewniany budynek w Zalesiu Królewskim. Należy podkreślić, że wszystkie szkoły na terenie gminy Świekatowo, aby przyjąć uczniów, musiały przejść remonty i uzupełnić niezbędną bazę dydaktyczną. Z istniejącymi problemami władze nie mogły uporać się od razu, stąd w latach czterdziestych i pięćdziesiątych poświęcały im wiele uwagi.

Przystosowanie budynków szkolnych do rozpoczęcia nauki stało się jednym z priorytetowych zadań władz gminy. Korzystając z różnych środków Zarząd Gminy, wójt oraz władze oświatowe podjęły niezbędne czynności organizacyjne, aby w sposób prowizoryczny przygotować obiekty do zadań dydaktycznych dla ponad 600 uczniów. W miarę kończenia prac poszczególne szkoły rozpoczynały rok. Dnia 7 września 1945 r. uroczyste otwarcie nastąpiło w Szkole Podstawowej w Zalesiu Królewskim. Zgromadzoną młodzież, w liczbie 116 uczniów, powitał kierownik szkoły i zarazem jedyny nauczyciel tej placówki, Filomena Barwikowa. Sytuacja kadrowa szkoły uległa zmianie 15 grudnia 1945 r., kiedy to do Zalesia z angielskiej strefy okupacyjnej przybył Antoni Barwik. Objął on funkcję kierownika. Od tego momentu szkoła dysponowała dwoma nauczycielami.

Podobnie sytuacja wyglądała w innych obiektach oświatowych. W Lubani-Lipinach uroczyste rozpoczęcie roku szkolnego, poprzedzone nabożeństwem, odbyło się dopiero 22 października. Dla 89 uczniów w budynku szkolnym, pochodzącym z 1884 r., przygotowano dwie sale dydaktyczne. Kadre stanowiło dwóch nauczycieli, Lucyna i Leonard Galińscy. Rozpoczęcie roku szkolnego w placówkach dydaktycznych na terenie gminy Świekatowo nie oznaczało końca problemów. Dopiero teraz ukazały one swoją pełną postać. Brakowało ławek, tablic, map, podręczników itp. Tragiczna sytuacja zmusiła władze gminy do większego zaangażowania finansowego. Nakłady na oświatę w 1947 r. wyniosły 39% ogólnych wydatków budżetowych. Na podkreślenie zasługuje fakt, że zgodnie z uchwałą Powiatowej Rady Narodowej w Świeciu Zarząd Gminy w Świekatowie zobowiązany był do przeznaczenia na ten cel 25% budżetu administracyjnego. Przekroczenie tego wskaźnika przez miejscowe władze świadczyło nie tylko o tragicznej sytuacji oświaty, ale również dużym zaangażowaniu władz lokalnych w rozwój szkolnictwa.

Probleмами oświaty poza zainteresowanymi, tzn. kierownictwem szkół i Zarządem Gminy zajmowała się także powołana w 1947 r. Komisja Oświaty przy Gminnej Radzie Narodowej w Świekatowie. W jej składzie znaleźli się: przewodniczący T. Czajkowski, członkowie -

Maria Sadowska, Antoni Barwik, Józef Kopka, Józef Krzyżelewski, Antoni Szczęsny i Franciszek Winowiecki. To zbiorowe ciało czuwało nad rozwojem oświaty i ogólnym kierunkiem wychowania w szkołach. Do jego zadań należało zabezpieczenie opatu dla szkół, ustalenie potrzeb gminy w zakresie oświaty, kontrola realizacji budżetu na oświatę oraz ustalenie rankingu remontów i zakupów. Wymieniona wcześniej komisja w zmieniającym się składzie personalnym istniała do 1971 r.

Uruchomienie szkół podstawowych oznaczało powrót do normalnej działalności oświatowej. Zaczęły powstawać drużyny harcerskie, biblioteki, organizowano dni lasu, imprezy sportowe oraz uroczystości związane z rocznicami historycznymi. Jednak w miarę rozwoju sytuacji politycznej w kraju do modelu wychowania zaczęły wkraczać treści ideologiczne. Zaczęto obchodzić święto 1 Maja, rocznicę układów polsko-radzieckich, rewolucji październikowej, zjednoczenia PPR i PPS, dnia zwycięstwa itp. Od 1949 r. z programu rozpoczęcia roku szkolnego usunięto nabożeństwo, a sprawami organizacyjnymi zaczęły zajmować się komitety organizacyjne. W ich składzie dominowali przedstawiciele partii i organizacji społecznych.

Prace dydaktyczne prowadzone przez szkoły w Gminie Świąkatowo realizowane były w dwóch formach. Pierwsza dotyczyła kształcenia młodzieży szkolnej, druga zaś oświaty dla dorosłych. Ta ostatnia forma realizowana w systemie wieczorowym obejmowała kursy II stopnia oraz kursy Przynależności Rolniczego i Wojskowego. Kształcenie dorosłych pełniło istotną rolę, gdyż swoim zasięgiem obejmowało analfabetów i półanalfabetów. Na przykład w 1947. r. na tzw. kursach II stopnia (kształcenie w zakresie IV klas) naukę pobierały w Suchej - 54 osoby, Janiej Górze - 19, Zalesiu Królewskim - 33 i Tuszytach - 31 osób. Tego typu działalność oświatowa w krótkim czasie ograniczyła liczbę analfabetów. Według danych z 1949 r. na terenie gminy Świąkatowo znajdowało się 51 analfabetów i 16 półanalfabetów. Aby ostatecznie rozwiązać ten

Ryc. 3. Szkoła Podstawowa w Janiej Górze

problem Prezydium GRN, zgodnie z wytycznymi Powiatowego Pełnomocnika do Walki z Analfabetyzmem, powołało społecznych opiekunów dla organizowanych kursów dla analfabectów. W Suchej rolę opiekuna pełnił Stanisław Mindykowski, Janiej Górze - Antoni Ziętak, Zalesiu Królewskim - Jan Gackowski, Świekatowie - Antoni Glama i Lubani-Lipinach - Leon Staniszewski.

Likwidacja analfabetyzmu sprowadzała się nie tylko do nauki w szkołach i na kursach, ale swoim zasięgiem objęła także popularyzację czytelnictwa. Tym ostatnim zadaniem zajmował się powołany w czerwcu 1948 r. Gminny Komitet Biblioteczny w składzie: Maria Sadowska, Antoni Barwik, Tadeusz Meger, Ksawery Pankanin i Antoni Jaszowski. Początkowo biblioteki tworzone tylko w szkołach. Z ich nielicznych księgozbiorów mogli korzystać również uczący się dorośli. Później utworzono Gminną Bibliotekę Publiczną, która do 1954 r. swoją siedzibę posiadała w Zalesiu Królewskim. Po przeniesieniu jej do Świekatowa księgozbiór ulokowano w budynku gminy. Biblioteka publiczna powoli aczkolwiek permanentnie rozrastała się i w 1949 r. posiadała 246 tomów, 6 punktów filialnych i 284 czytelników. Wzrastało też czytelnictwo czasopism. Wśród prasy dominowały gazety o profilu rolniczym, z którymi w latach pięćdziesiątych skutecznie konkurowała „Gazeta Pomorska”. W 1960 r. na terenie gromady prenumerowano około 1000 egzemplarzy czasopism. Ich kolportażem zajmowało się czterech listonoszy Urzędu Pocztowo-Telekomunikacyjnego w Świekatowie.

Popularyzowaniu czytelnictwa służyło również organizowane od 1947 r. „Święto Oświaty”. Te coroczne imprezy odbywające się w pierwszej dekadzie maja miały charakter niezwykle uroczystych akademii organizowanych przez młodzież. W 1949 r. przekształcono je w „Tydzień Oświaty”, a następnie „Dni Oświaty Książki i Prasy”. Celem tych imprez było organizowanie w każdym punkcie oświatowym akademii, prelekcji, wystaw oraz popularyzowanie aktualnych książek i prasy. Nad ich przebiegiem czuwał z reguły Gminny Komitet Dni Oświaty, Książki i Prasy.

Życie kulturalne mieszkańców gminy, a następnie gromady Świekatowo nie ograniczało się tylko do szkolnictwa i koncesjonowanych przez władze imprez cyklicznych. Ważnym ośrodkiem upowszechniania kultury, przede wszystkim ludowej, były świetlice i klubokawiarnie. Dnia 8 stycznia 1950 r. nastąpiło otwarcie Domu Ludowego w Zalesiu Królewskim. Placówka ta służyła zaspokajaniu potrzeb kulturalnych młodzieży i starszych. Swoją siedzibę znalazł tam liczący 32 osoby zespół pieśni i tańca oraz koło gospodyń wiejskich. W roku 1964 przedsiębiorstwo „Ruch” w obiekcie tym uruchomiło klubokawiarnię. Podobne obiekty służące celom kulturalnym i kulturotwórczym istniały także w innych wsiach. W Świekatowie świetlicę, mieszczącą się w budynku straży pożarnej, oddano do użytku w 1956 r. Była ona miejscem spotkań, uroczystości, oglądano telewizję oraz urządzano pokazy filmów w ramach tak zwanego kina objazdowego. Tam również odbywały się zabawy taneczne i dyskoteki stanowiące nieodłączny element życia poszczególnych wsi.

Po uporaniu się z problemem analfabetyzmu i stworzeniu niezbędnych podstaw dla rozwoju kultury ludowej gminne władze oświatowe nie spoczęły na laurach. W latach sześćdziesiątych zorganizowały trzyletnie szkolenia, których cel sprowadzał się do podniesienia ogólnego poziomu wiedzy rolniczej. W 1967 r. takie szkolenie w Zalesiu Królewskim i Lubani Lipinach ukończyło 54 słuchaczy. Podstawą jednak było szkolnictwo podstawowe. W 1969 r. na terenie gromady w wieku szkolnym było 696 uczniów. Ich edukacją zajmowało się 30 nauczycieli. Ponadto opieką przedszkolną objętych było 12 dzieci w wieku od 3-6 lat. Skąpe zasoby archiwalne nie pozwalają na kompleksową ocenę szkolnictwa podstawowego. Niemniej jednak fragmentaryczne źródła sugerują dobry poziom nauczania. Przedstawia to tabela nr 13.

Tabela nr 13.

Losy absolwentów szkół podstawowych w latach 1982/83

Miejscowość	Ilość absol.	Zasadnicza Szkoła Zawodowa	Szkoła średnia
Jania Góra	7	3	4
Świekatowo	18	13	5
Tuszyny	12	10	2
Zalesie Król.	12	12	-
Ogółem	49	38	11

Źródło: AP Bydgoszcz, Komitet Gminny PZPR w Bukowcu, sygn. 134/IV/9.

Mimo permanentnych remontów budynki, w których mieściły się szkoły, pozostawały wiele do życzenia. Kilka z nich zbudowanych zostało w XIX w. i nie spełniało wymogów stawianych placówkom oświatowym. Aby rozwiązać ten problem już w 1948 r. powstał projekt wybudowania nowej szkoły w Świekatowie. W tym celu powołano Komitet Szkolny w składzie: Antoni Ciężkowski, Franciszek Winowiecki, Tadeusz Sadowski, Franciszek Maćkowski, Henryk Krzywoszyński, Antoni Szczęsny, Jan Zieliński, Klemens Pipowski i Marcin Chmara. Niestety, poza zaistnieniem komitet nie miał większych osiągnięć. Niemniej idea budowy nowej szkoły towarzyszyła społeczeństwu i poszczególnym ekipom władz lokalnych. Materialny kształt zaczęła przybierać dopiero w końcu 1983 r. Wtedy to sołtys Świekatowa, Bogusława Jurkiewicz, wraz z przedstawicielami mieszkańców wsi (Marianem Chruszczewskim i Henrykiem Tarkowskim) postanowiła wziąć „sprawę w swoje ręce”. Dnia 6 grudnia ww. spotkali się z Naczelnikiem Gminy w Bukowcu, Tadeuszem Rokoszewskim. Przedmiotem spotkania były kwestie związane z budową nowej placówki oświatowej. Następne zebranie, w którym uczestniczyli członkowie Rady Społecznej i aktywu wsi (Bogusława Jurkiewicz, Konrad Grzempa, Czesław Glama, Stefan Kiełpikowski, Henryk Tarkowski, Franciszek Zakrzewski i Marian Chruszczewski), odbyło się 13 grudnia 1983 r. Potem miały miejsce następne spotkania, na których podjęto decyzję o wybudowaniu szkoły w czynnie społecznym. Od 4 do 10 stycznia 1984 r. nauczyciele, przedstawiciele rady sołectkiej oraz komitetu rodziców zbierali od mieszkańców Świekatowa, Lubani-Lipin i Małych Łąk deklaracje o ich społecznym zaangażowaniu przy budowie nowej szkoły. Od tego momentu sprawy potoczyły się szybko. Dnia 20 stycznia odbyło się zebranie władz gminnych i zaproszonych gości z aktywnym wiejskim. Wśród czołowych osobistości znaleźli się: wicewojewoda bydgoski - Ignacy Iwańcz, wicekurator Berka, naczelnik gminy w Bukowcu - Tadeusz Rokoszewski i sekretarz KG PZPR, Marian Schröder. Zebrani zaakceptowali społeczny charakter budowy szkoły. Również tego samego dnia powołano 28-osobowy Społeczny Komitet Budowy Szkoły. Jego przewodniczącą została Bogusława Jurkiewicz, zastępcą Marian Chruszczewski, a skarbnikiem Alfons Topoliński. Pierwszy czyn społeczny odbył się 4 lutego 1984 r., natomiast 21 lipca nastąpiło uroczyste wmurowanie kamienia węgielnego pod budowę szkoły. Dzięki dużemu zaangażowaniu społeczeństwa oraz lokalnych instytucji i organizacji budowa szybko postępowała do przodu. Jej finalizacja nastąpiła w 1988 roku.

Dnia 1 września tegoż roku młodzież szkolna w Świekatowie po raz ostatni zebrała się na boisku „starej czerwonej szkoły”, aby rozpocząć rok szkolny 1988/89. Natępnego dnia już w nowym budynku odbyła się uroczysta Wojewódzka Inauguracja roku szkolnego. Udział wzięli w niej m.in.: Minister Edukacji Narodowej Henryk Bednarski, I sekretarz KW PZPR Zenon Żmudziński, przewodniczący WRN Leonard Maciejewski i wojewoda bydgoski

Stanisław Kubczak. W czasie uroczystości za szczególny wkład pracy przy budowie obiektu Srebrnymi Krzyżami Zastugi udekorowano Marię Michałowską, Mariana Chruszczewskiego, Zygmunta Sznajdrowskiego, Konrada Kujawę i Jana Baumgarta. Następnie minister H. Bednarski wręczył honorowe odznaki „Za zasługi dla Oświaty” Bogusławie Jurkiewicz - przewodniczącej Społecznego Komitetu Budowy Szkoły oraz Henrykowi Maćkowskiemu - inspektorowi nadzoru. Z kolei „za szczególne zasługi dla rozwoju województwa bydgoskiego” honorowe odznaki otrzymali: Maria Dobaczewska-Lipińska, Zofia Kowalkowska, Józef Partyka, Kazimierz Kleina, Franciszek Rulewski, Zbigniew Ciążyński, Andrzej Reszel, Andrzej Walkowiak i Sylwester Buczkowski. Jednak kulminacyjnym momentem uroczystości było przekazanie przez Społeczny Komitet Budowy Szkoły symbolicznych kluczy do nowej placówki dyrektorce szkoły Jadwidze Zakrzewskiej oraz przecięcie przez dyrektorke i ministra edukacji wstęgi. W ten sposób 188 uczniów rozpoczęło naukę w roku 1988/89 w nowej szkole. Wybudowana w czynie społecznym placówka oświatowa jest obiektem nowoczesnym spełniającym wszystkie standardy. Ponadto od 1991 r. w budynku szkoły swoją siedzibę znalazł również Urząd Gminy w Świekatowie.

7. Kościół parafialny ośrodkiem życia religijnego³⁷

Powojenna historia życia religijnego mieszkańców Świekatowa i okolicznych wsi jest niewątpliwie trudna do narracyjnej prezentacji. To truistyczne stwierdzenie wynika z etiologii kreowanej z jednej strony przez bogactwo form i treści życia religijnego, z drugiej zaś braku danych merytorycznych ilustrujących np. wpływ symboli religijnych na świadomość wyznawców, czy rolę tych symboli w kształtowaniu postaw. Podobne trudności pojawiają się w przypadku ustalenia stopnia wpływu czynników pozareligijnych na praktyki religijne. Wymienione problemy zdecydowały, że w niniejszym zarysie główną uwagę zwrócono na historię kościoła parafialnego jako ośrodka życia religijnego mieszkańców Świekatowa.

Po zakończeniu działań wojennych priorytetowym zadaniem dla społeczności lokalnej stała się odbudowa zniszczonego przez Niemców w 1939 r. kościoła parafialnego. W tym celu z inicjatywy miejscowego proboszcza, ks. Jana Lehmana, oraz mieszkańców powstał Komitet Odbudowy Kościoła. Jego pracą kierował prezes Aleksy Jaroń i sekretarz, Władysław Głama. Od momentu powstania (w 1945 r.) Komitet przystąpił do propagowania idei odbudowy świątyni. Po uzyskaniu zgody i zatwierdzeniu projektu architektonicznego 2 marca 1946 r. przystąpiono do budowy. Niezbędne do budowy świątyni środki czerpano z różnych źródeł. Dużą rolę odegrał tu miejscowy proboszcz, ksiądz J. Lehmann. Warto zaznaczyć, że Fara katolicka w Świekatowie dysponowała nieruchomością o powierzchni 117,43 ha. W 1945 r. jej obszar, na który składała się ziemia kościelna i beneficjalna, był dzierżawiony przez ponad pięćdziesięciu małorolnych i bezrolnych mieszkańców gminy Świekatowo. Początkowo ziemia ta, zwana również plebaną, zwolniona była od opłat na rzecz Funduszu Oszczędności Rolniczych. Dzięki temu dochody z niej mogły być przeznaczane na cele kultu. Jednak główny ciężar finansowania budowy spoczywał na mieszkańcach. Z inicjatywy Komitetu Odbudowy Kościoła każda rodzina otrzymała formularz wzywający do wsparcia budowy domu modlitwy. Figurowała na nim kwota 11 740 zł, którą zainteresowani mogli wpłacać w domu A. Jarońca.

W kosztach budowy kościoła partycypowali nie tylko wierni, ale również organy władzy samorządowej. Na zebraniu Zarządu Gminnego (jego członkiem był A. Jaroń) postanowiono wnieść własny wkład w odbudowę zniszczonej świątyni. W tym celu Kolegium Zarządu podjęło decyzję o przekazaniu jednorazowej subwencji w wysokości 10 000 zł.

Ryc. 4. Kościół katolicki w Świekatowie przed wybuchem II wojny światowej

Ryc. 5. Widok zniszczonego kościoła z 1945 r.

Ryc. 6. Kościół w czasie odbudowy. Zdjęcie z 1947 r.

Budowę kościoła, który stylem architektonicznym nieznacznie różnił się od poprzedniego, ukończono w 1948 r. Dnia 20 kwietnia tegoż roku odbyło się komisyjne zbadanie wykonanej budowli z projektem Urzędu Wojewódzkiego. W skład komisji wchodził: wójt gminy, T. Czajkowski, ks. Jan Lehmann, architekt i przedstawiciel wykonawcy robót (Spółdzielni Budownictwa Wiejskiego „Samopomoc Chłopska”). Ogólny koszt budowy, który należało uiścić Spółdzielni, wyniósł 1 230 251 zł.

W czasie budowy ośrodkiem życia religijnego mieszkańców był tzw. stary kościół. Tutaj realizowany był kościelny kalendarz świąt, odbywały się nabożeństwa i praktyki religijne. Wiele uroczystości miało niezwykle podniosły charakter ze względu na okoliczności, jak i grono w nich uczestniczących. Do nich niewątpliwie należały nabożeństwa żałobne poświęcone pamięci ofiar II wojny światowej. Na przykład 2 listopada 1947 r. na mszy obecni byli przed-

stawiciele partii politycznych, władz gminy i młodzieży szkolnej. Zgromadzeni po wysłuchaniu homilii udali się na cmentarz, gdzie złożono hołd bohaterom Wojska Polskiego poległym na terenie gminy. Podobne uroczystości odbyły się w innych gromadach.

Ośrodkiem życia religijnego Świekatowa był kościół parafialny, z którym kojarzono nadprzyrodzoną władzę biskupa i proboszcza. Realizowany model obrzędowości był więc oparty na autorytecie Kościoła i duchowieństwa. Istota jego sprowadzała się do powielania pewnego schematu zachowań, na który składało się: uczęszczanie w niedzielę i święta do kościoła, przystępowanie co najmniej raz w roku do spowiedzi i komunii oraz powstrzymywanie się w niedzielę i święta od wykonywania jakichkolwiek prac. Był to wzór obowiązujący, obwarowany sankcjami kościelnymi i akceptowany przez wiernych. Jednocześnie decydował on o fakcie, że większość mieszkańców gminy prezentowała typ katolików wybitnie i średnio religijnych. Takiej postawie sprzyjała rola Kościoła, specyfika środowiska wiejskiego, a pod koniec lat czterdziestych zaostrożająca się walka państwa z Kościołem. Ten ostatni element na terenie Świekatowa sprowadzał się do działań propagandowych. Jego celem było ośmieszenie duchowieństwa w ogóle i podważenie jego autorytetu. W swojej realizacji jeden z uczestników powojennych wydarzeń, Antoni Ciężkowski, podaje fakt organizowania przez PZPR wiejskich zebrań, na których przyjezdni z „powiatu goście” komentowali tzw. „cud lubelski”. Poza próbami deprecjonowania wiary, władze starały się permanentnie powiększać obszar laicyzacji życia. Przejawem tej formy walki z Kościołem stało się usunięcie elementów religijnych z programu różnych uroczystości świeckich. Jednocześnie praktyki religijne, jak i działalność księży poddane zostały inwigilacji służb bezpieczeństwa.

Kościół parafialny w Świekatowie nie był jedynym miejscem, gdzie mieszkańcy mogli uczestniczyć w obrzędach religijnych. Swoje duchowe potrzeby wierni realizowali również w upowszechnionych obyczajach, jakimi były odpusty czy udział w pielgrzymkach. Organizacją życia religijnego w parafii zajmował się proboszcz i podległy mu wikariusz. W okresie powojennym funkcję proboszcza pełnili: ks. Jan Teodor Lehmann (przeniesiony w stan spoczynku z dniem 1 lipca 1974 r.) oraz ks. Feliks Miszewski - instytuowany w 1974 r.

Kościół katolicki w Świekatowie, a także jego parafianie prowadzili intensywną działalność charytatywną. Nad jej stroną organizacyjną czuwał powołany do życia 6 maja 1946 r. Oddział Caritasu Parafii Świekatowo. Prezesem oddziału wybrano Aleksiego Jarocho, jego zastępcą Edmunda Partykę, natomiast funkcję sekretarza pełniła Maria Glama. W strukturze Caritasu działała Komisja Społeczna, Kontroli oraz opiekunowie gromadcy. Dla Gromady Świekatowo funkcję tę pełnił E. Partyka, Gromady Jania Góra - Fr. Jaszkowski, Lubani-Lipin - Agata Spichalska, Tuszyn - Anastazja Łanpowska i Antonina Podgórska, Małych Łąk - Józef Włoch i Weronika Szulc, Zalesia Królewskiego - Salomea Mrozik i Paweł Gackowski. Opiekunem oddziału, jego przedsięwzięć, a także rzeczywistym kierownikiem był ksiądz Jan Lehmann. Główny cel działalności „Caritasu” sprowadzał się do rozpoznania środowiska i udzielania pomocy osobom biednym, chorym i ułomnym. Środki na ten cel pochodziły ze składek członkowskich, zbiórki pieniędzy, darów w naturze, a także bezpłatnych prac zleczanych przez oddział. Ponadto na cele charytatywne miejscowy proboszcz przeznaczał pieniądze z jednej miesięcznej kolekty.

Spotkania członków „Caritasu” odbywały się przeciętnie raz w miesiącu. W czasie ich trwania dokonywano oceny działalności oraz podejmowano decyzje dotyczące przyszłych prac. Aby spopularyzować swoją działalność i upowszechnić ideę pomocy, raz w roku organizowano Tydzień Miłosierdzia. Pierwszy odbył się w dniach od 7 do 13 października 1946 r. W trakcie tygodnia odbywały się nabożeństwa, prowadzono kwestę domową oraz organizowano punkty zbiórki darów. O skali działalności świadczy fakt, iż do lutego 1947 r. pomoc materialną i finan-

sową otrzymało 31 osób. Ponadto dla biednych dzieci „Caritas” zakupił podręczniki do nauki religii. Intensywna działalność Oddziału Zrzeszenia „Caritas” w Świekatowie trwała do 1950 r. W styczniu tegoż roku władze PRL-u upaństwowiły Caritas, ograniczając tym samym społeczną działalność Kościoła.

Poza wymienionymi elementami kształtującymi życie religijne warto wspomnieć o amatorskiej grupie teatralnej pod nazwą „Towarzystwo Religijne Pań św. Róży” i Chórze Kościelnym „Cecylia”. Oba zespoły zajmowały się amatorskim kreowaniem przedstawień, z których dochody przeznaczone były na cele kultu (np. budowę kościoła), a także charytatywne. Szczególne osiągnięcia i duże zaangażowanie wykazywał kierowany przez Kazimierza Kuczorę Chór „Cecylia”. W jego obsadzie byli m.in. Antoni Siuda, Maria Siuda, Władysław Siuda, Maria Bielińska, Klemens Maćkowski, Krystyna Kujawa i Antoni Glama.

Przypisy:

1. Przy opracowaniu niniejszego podrozdziału wykorzystano materiał archiwalny zgromadzony w Archiwum Państwowym w Bydgoszczy (dalej AP Bydgoszcz). Wykorzystano następujące zespoły: Akta Gminy Świekatowo 1945-1954 (dalej AGŚ); Starostwo Powiatowe Świeckie 1945-1950 (dalej SPŚ); Wydział Powiatowy w Świeciu 1945-1947 (dalej WPŚ).
2. W niektórych źródłach pojawia się informacja mówiąca, że ludność Świekatowa polskiego żołnierza po raz pierwszy zobaczyła 28 stycznia 1945 r.
3. AP Bydgoszcz, SPŚ sygn. 217, Pismo ZG Świekatowa do Starostwa Powiatowego w Świeciu z 28 II 1948 r.
4. Ibidem, sygn. 215, Spis grobów wojennych i ilość pogrzebanych na terenie gminy Świekatowo, s. 221.
5. Ibidem, sygn. 95, Sprawozdanie z działalności ogólnej gminy Świekatowo (marzec 1945), s. 55.
6. Ibidem, sygn. 238, Pismo Tymczasowego Wójta Gminy Świekatowo z dn. 26 III 1945 r. do Starostwa Powiatowego, s. 1.
7. Ibidem, sygn. 95, Sprawozdanie z działalności ogólnej gminy Świekatowo, s. 161.
8. Podrozdział opracowano na podstawie zespołów: Komitet Powiatowy Polskiej Partii Robotniczej - Świeckie (dalej KP PPR - Świeckie); Polska Partia Socjalistyczna, Powiatowy Komitet w Świeciu 1945-1948 (dalej PPS - PK Świeckie); Komitet Powiatowy PZPR w Świeciu (dalej KP PZPR Świeckie); Komitet Gminny PZPR w Bukowcu (dalej KG PZPR Bukowiec); Powiatowa Rada Narodowa w Świeciu 1945-1950 (dalej PRN Ś); Prezydium Gromadzkiej Rady Narodowej w Świekatowie 1954-1973 (dalej PGRN w Świekatowie) i AGŚ.
9. Relacja Antoniego Ciężkowskiego z dn. 26 kwietnia 1995 r.
10. AP Bydgoszcz PRNŚ, sygn. 51, Uchwała GRN w Świekatowie z dn. 18 I 1946 r., s. 1; także Protokół z zebrania GRN w Świekatowie z 18 I 1946 r., s. 3.
11. Ibidem. KP PPR - Świeckie, sygn. 19/VI/14, Załącznik do protokołu z dn. 3 XII 1948 r.
12. Ibidem, sygn. 19/V/3, Telefonogram szefa PUBP w Świeciu z 6 I 1947 r.
13. W materiale źródłowym występują sprzeczne dane statystyczne, jednak różnice są znikome i nie wpływają na istotę omawianych zjawisk.
14. AP Bydgoszcz, KP PPR - Świeckie, sygn. 19/V/3, Wyborcza ankieta sprawozdawcza partyjnej trójki obwodowej ze Świekatowa z dn. 25 I 1947 r.
15. Ibidem, Wyborcza ankieta sprawozdawcza Komitetu Powiatowego Miejskiego i trójki Pow Miejsk w Świeciu.
16. Ibidem, SPŚ, sygn. 96, Sprawozdanie sytuacyjne wójta gminy Świekatowo z dn. 29 VI 1947 r., s. 33.
17. Ibidem, Sprawozdanie sytuacyjne z 26 VII 1947 r., s. 119.
18. Ibidem, sygn. 13, Pismo ZG w Świekatowie do Starostwa Powiatowego w Świeciu z dn. 16 II 1948 r., s. 35.
19. Ibidem, AGŚ, sygn. 29, Protokół z nadzwyczajnego posiedzenia GRN.
20. Ibidem, sygn. 31, Protokół nr 5/52 z posiedzenia Prezydium GRN z dn. 10 II 1952 r.

21. W źródłach nie natrafiono na dane statystyczne dla tego okresu, ani też informacje dotyczące przyczyn zmniejszenia się ilości członków.
22. Ibidem, KG PZPR w Bukowcu, sygn. 134/IV/7, Protokół z posiedzenia Egzekutywy KG PZPR w Bukowcu z 19 XII 1981 r.
23. Dziennik Ustaw RP (dalej DzU RP) z 1944 r., nr 5, poz. 22.
24. Ibidem, nr 14, poz. 74.
25. DzU RP z 1950 r., nr 14, poz. 130.
26. DzU z 1954 r., nr 43, poz. 190.
27. Niniejszy podrozdział opracowano na podstawie materiałów wymienionych w przypisie nr 1 i 8.
28. AP Bydgoszcz, SPŚ, sygn. 273, Sprawozdanie z inspekcji generalnej przeprowadzonej w dn. 29 i 30 I 1948 r., s. 9.
29. Podrozdział opracowano na podstawie materiału wymienionego w przypisie nr 1 i 8.
30. AP Bydgoszcz, AGŚ, sygn. 34, Protokół z VIII sesji GRN w Świewatowie z dn. 29 IX 1952 r.
31. Ibidem, Sprawozdanie z zakresu budowy spółdzielni produkcyjnej na terenie gminy Świewatowo z dn. 31 I 1953 r.
32. W materiałach archiwalnych jest mowa o trzech spółdzielniach, ale do roku 1954 r. Stąd wniosek, że „Chłopski Czyn” był czwartą spółdzielnią produkcyjną. Rozbieżność, w sposób analogiczny, dotyczy także obszaru spółdzielni 8%-8,5%.
33. Dane statystyczne powiatu świeckiego, z którymi porównywano Świewatowo, pochodzą z pracy: Dzieje Świecia nad Wisłą i jego regionu, T. 2, pod redakcją K. Jasińskiego, Warszawa-Poznań-Toruń 1980.
34. Informacje dotyczące OSP opracowano na podstawie Kroniki Ochotniczej Straży Pożarnej w Świewatowie (z okazji 50-lecia) z dn. 20 VIII 1975 r.
35. AP Bydgoszcz, AGŚ, sygn. 2, Protokół z zebrania Zarządu Gminnego z dn. 7 VII 1947 r., s. 7.
36. Podrozdział opracowano na podstawie materiałów archiwalnych z cytowanych zespołów, „Zbioru wiadomości kronikarskich z rejonu publicznej szkoły powszechnej w Lubani-Lipinach”, „Kroniki szkoły w Zalesiu Królewskim”, „Kroniki szkoły w Świewatowie” oraz prasy lokalnej.
37. Niniejszy podrozdział napisano na podstawie materiałów archiwalnych ze zbiorów księdza parafii Świewatowo oraz nielicznych dokumentów z archiwów państwowych.